

Kommuners og fylkeskommuners roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig

15.06.2026

Innhold

1	Roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig	6
1.1	Totalforsvaret	6
1.2	Sikkerhetspolitisk krise og krig	6
1.3	Viktige oppgaver	7
1.4	Statens ansvar	8
1.5	Styringen av samfunnet i krig	9
1.6	Opprettholde handleevne	9
1.7	Opprettholde tjenester	12
1.8	Statsforvalterens rolle	13
2	Kommuners roller og ansvar	15
2.1	Sivilforsvarets forventninger til kommunene i krig	15
2.2	Helse og omsorg	18
2.3	Brann og redning	26
2.4	Barnehage og skole	29
2.5	Drikkevann	33
2.6	Kommunalt ansvar for vei og transport	34
2.7	Akutt forurensning	36
2.8	Kulturarv	39
2.9	Kommuneplanlegging	41
2.10	Næringsberedskap	42
2.11	Sosial beredskap	43
2.12	Gravferd og krematorier	46
2.13	Forsvarets forventninger til kommunene	48
2.14	Beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon i krig	54

2.15	Erfaringer fra Ukraina	59
2.16	Erfaringer fra øvelsen Cold Response	68
3	Fylkeskommuners roller og ansvar	71
3.1	Fylkeskommunens generelle roller og ansvar	71
3.2	Transport	73
3.3	Kulturarv	76
3.4	Tannhelse	79
3.5	Videregående opplæring	80
3.6	Regional planlegging	84
3.7	Forsvarets forventninger til Fylkeskommunen	85
3.8	Beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon i krig	91
3.9	Erfaringer fra Ukraina	96
3.10	Erfaringer fra øvelsen Cold Response	99

Om veilederen

Denne veilederen skal bidra til å avklare kommuners og fylkeskommuners roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig. Tydelige roller og ansvar er avgjørende for god samhandling mellom mange aktører og for å møte forventningene ulike myndigheter har til kommunene og fylkeskommunene.

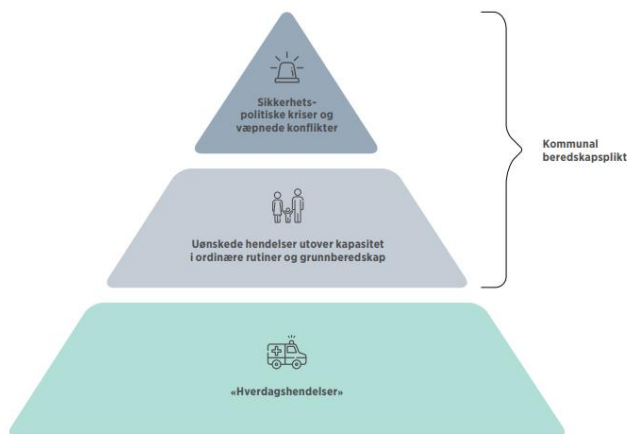
Veilederen er primært rettet mot alle som jobber i kommuner og fylkeskommuner. Den kan også være nyttig for andre aktører i totalforsvaret som trenger kunnskap om kommunenes og fylkeskommunenes roller og ansvar for å kunne løse egne oppgaver godt.

Målet med veilederen er å styrke totalforsvaret gjennom økt forståelse av roller, ansvar og samhandling mellom sivile aktører og Forsvaret.

Veilederen introduserer ikke nye plikter eller nytt regelverk. Den er en tverrsektoriell oversikt og et hjelpemiddel. Veilederen vil bli oppdatert ved nye avklaringer, lovendringer og planer.

Arbeid med forebyggende samfunnssikkerhet, beredskap og ordinær krisehåndtering er omtalt i andre veiledere.

Veilederen gjelder roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig, og avgrenser mot roller i andre hverdags-, krise- og beredskapssituasjoner. For kommuner er dette illustrert i figur 2 i veilederen til forskrift om kommunal beredskapsplikt. Denne veilederen gjelder den øverste delen av trekanten.

Figur 1, hentet fra Veileder om kommunal beredskapsplikt.

Regionalt har statsforvalteren et samordningsansvar for beredskapen som tilsvarer kommunenes ansvar lokalt. Fylkeskommunen har ikke et tilsvarende regionalt

samordningsansvar. Figuren kan likevel også være illustrerende for fylkeskommunenes forståelse for hva denne veilederen omhandler.

Hvordan er veilederen bygget opp?

Veilederen består av:

- en innledende del med sentrale begreper, roller og rammer
- en del om kommunenes roller og ansvar
- en del om fylkeskommunenes roller og ansvar

Den innledende delen gir bakgrunnsinformasjon som er relevant for både kommuner og fylkeskommuner. De øvrige delene beskriver ansvar og oppgaver innen ulike samfunnsområder og funksjoner.

Hvis du ikke finner svar på kommunens eller fylkeskommunens rolle og ansvar innenfor et bestemt tema, kan det skyldes at området fortsatt er under avklaring eller at den aktuelle myndigheten ikke har gitt innspill til veilederen. Flere roller og ansvarsforhold er under utvikling og kan bli endret gjennom politiske, administrative eller rettslige prosesser.

Om DSBs ansvar for veilederen

DSB har utarbeidet veilederen på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet. Veilederen er tverrsektoriell og bygger på innspill og veiledning fra flere myndigheter.

Den enkelte myndighet har ansvar for veiledning innenfor eget regelverk og fagområde. DSB har ansvar for å samle og presentere informasjonen i en helhetlig sammenheng.

Hvis du har spørsmål om innholdet, kan du kontakte den aktuelle myndigheten eller DSB.

1 Roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig

Hva innebærer sikkerhetspolitisk krise og krig for kommuner og fylkeskommuner? Her får du en innføring i sentrale begreper, roller og ansvar.

1.1 Totalforsvaret

Det moderniserte totalforsvaret bygger på gjensidig støtte og samarbeid mellom Forsvaret og det sivile samfunnet. Samarbeidet gjelder forebygging, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering i hele krisespekteret – fra fredstid via sikkerhetspolitisk krise til væpnet konflikt.

Forsvaret og sivilsamfunnet er gjensidig avhengige av hverandre. Dersom Norge rammes av krig, må samfunnet både kunne forsvare seg mot fiendtlige angrep og ivareta sivilbefolkningen og sivile samfunnsfunksjoner. Kommuner og fylkeskommuner spiller viktige roller i dette arbeidet.

1.2 Sikkerhetspolitisk krise og krig

Formuleringen sikkerhetspolitisk krise og krig benyttes om situasjoner der riket er i krig, krig truer eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare. Det er tale om situasjoner hvor nasjonale sikkerhetsinteresser er truet og hvor trusselen har materialisert seg på en slik måte at skaden er nærliggende og aktuell. Det handler om situasjoner med omfattende og gjennomgripende konsekvenser for nasjonen, hvor bevaring av Norges suverenitet, territoriale integritet og demokratiske styreform gis høyeste prioritet.

Slike situasjoner, som ligger øverst i krisespekteret, vil kunne kreve at staten trekker på samfunnets samlede ressurser for å understøtte forsvaret av landet, ivareta sivilsamfunnets grunnleggende funksjonalitet og beskytte sivilbefolkningen.

En sikkerhetspolitisk krise eller krig kan arte og utvikle seg på ulike måter, og behovene for tiltak kan endre seg over tid. Situasjonen kan også utløse behov for tiltak i geografisk avgrensede deler av landet eller i bestemte sektorer.

Norge øver

For å styrke kommunenes evne til å håndtere sikkerhetspolitisk krise og krig er det utviklet et nasjonalt øvingskonsept rettet mot kommuner.

«Norge øver» er en nasjonal diskusjonsøvelse som skal bidra til økt kunnskap om og forståelse for kommunenes roller og ansvar i en sikkerhetspolitisk krise eller krig. Gjennom refleksjon og diskusjon kan deltakerne utforske handlingsrom, prioriteringer og samvirke under slike forhold.

1.3 Viktige oppgaver

I en sikkerhetspolitisk krise eller krig er kommunenes viktigste oppgave å gjøre det samme som i fredstid: å ivareta innbyggernes sikkerhet og trygghet. Det innebærer å levere kritiske tjenester som innbyggerne er avhengige av i hverdagen, sikre god styring og kriseledelse, og samordne sivile aktører og myndigheter med beredskapsoppgaver i kommunen.

På samme måte er fylkeskommunenes viktigste oppgave å gjøre det samme som i fredstid: å levere tjenestene innbyggerne trenger for å opprettholde samfunnets funksjonalitet innen fylkeskommunens ansvarsområder.

Enkelte kommuner og fylkeskommuner må samtidig forberede seg på å få utvidede og eventuelt nye oppgaver knyttet til fullmakter i den eksisterende beredskapslovgivningen. Hvilke kommuner dette gjelder, vil avhenge av i hvor stor grad og på hvilken måte kommunen blir berørt av krigen.

I en akutfase kan det bli nødvendig å prioritere bort enkelte oppgaver for å samle ressurser om kritiske tjenester og beskyttelse av liv og helse. I en langvarig konflikt må kommuner og fylkeskommuner samtidig kunne opprettholde mest mulig normal drift under krevende forhold.

Dersom Norge rammes av en sikkerhetspolitisk krise eller krig, kan kommuner og fylkeskommuner blant annet oppleve

- redusert tilgang på personell fordi vernepliktige avgis til Forsvaret og tjenestepliktige til Sivilforsvaret
- rekvirering av materiell fra Forsvaret
- ustabilitet eller bortfall av viktig infrastruktur
- uro i befolkningen
- svikt i samfunnsfunksjoner

- forstyrrelser som følge av større militære transporter og militær tilstedeværelse over tid
- stort press på helsetjenesten som følge av hjemsendte pasienter fra spesialisthelsetjenesten
- utfordringer med distribusjon av vann og mat
- personer som er krigsutflyttede eller evakuerte
- begrenset tilgang på varer og tjenester

1.4 Statens ansvar

Det er staten som har hovedansvaret for å beskytte Norge. I krig er det Norges selvstendighet og sikkerhet som trues, og staten har derfor ansvaret for å håndtere slike situasjoner.

Samtidig må hele samfunnet bidra når det oppstår alvorlige kriser eller trusler mot landet. I totalforsvaret betyr det at stat, kommuner, fylkeskommuner, næringsliv og innbyggere må samarbeide.

Et sentralt spørsmål er hva kommuner og fylkeskommuner kan forvente av staten i krig, og hva staten forventer av dem. Det er statens ansvar å sikre at oppgaver og ansvar er fordelt til rett aktør og forvaltningsnivå.

Et utgangspunkt er forholdsmessighetsprinsippet i kommuneloven. Det betyr at det kommunale og fylkeskommunale selvstyret ikke bør begrenses med mindre det er nødvendig for å ivareta nasjonale mål. Hvis staten foreslår tiltak som begrenser selvstyret, må dette begrunnes tydelig. Det bør også komme fram hvilke vurderinger som er gjort.

For at et tiltak skal kunne begrunnes må det

- være egnet til å nå målet
- være nødvendig
- ha flere fordeler enn ulemper

De viktigste grunnene til at staten kan gripe inn er hensynet til

- liv og helse
- statssikkerhet

I kriser kan det være behov for å handle raskt. Da kan det bli mindre tid til grundige vurderinger og dokumentasjon. I krig eller alvorlige kriser har staten også særskilte virkemidler som kan gi sterkere og raskere styring. Dette kan føre til inngrep i det kommunale selvstyret.

1.5 Styringen av samfunnet i krig

Kommunenenes og fylkeskommunenenes oppgaver faller ikke bort i krig. Det som endres vil være hvordan samfunnet styres og oppgaver, ressurser og arbeidskraft prioriteres og hvilke fullmakter som blir gjeldende.

I krig og sikkerhetspolitiske kriser skjer krisehåndteringen innenfor rammene av regjeringens strategiske kriseledelse, systemene for sentral krisehåndtering og det nasjonale beredskapssystemet. Dette innebærer sterkere nasjonal styring og koordinering enn ved ordinære sivile hendelser.

Kommuner og fylkeskommuner er ikke direkte tilknyttet den sivile delen av det nasjonale beredskapssystemet. Eventuelle oppgaver som følger av systemet, skal allerede være regulert og forberedt. Sentrale fagmyndigheter involverer kommuner og fylkeskommuner ved behov i den sentrale beredskapsplanleggingen.

1.6 Opprettholde handleevne

Kommunens viktigste oppgave i krig er å opprettholde evnen til å ta beslutninger og gjennomføre prioriteringer over tid.

I alvorlige sikkerhetspolitiske kriser kan situasjonen endre seg raskt, vare lenge og påvirke flere samfunnsfunksjoner samtidig. Kommunen må derfor kunne håndtere flere hendelser parallelt og samtidig opprettholde kritiske tjenester til befolkningen.

Dette krever at kommunen kan

- ivareta styring og ledelse
- etablere og opprettholde et felles situasjonsbilde
- prioritere mellom oppgaver og ressurser
- koordinere tiltak internt i kommunen
- motta og følge opp nasjonale og regionale føringer
- opprettholde kommunikasjon med befolkningen
- samarbeide med andre myndigheter og aktører over tid

Kommunens samordningsfunksjon er avgjørende for kommunens samlede utholdenhet og handleevne.

Kommunen må kunne samordne egne tjenester og samarbeide med blant annet statsforvalteren, politiet, Forsvaret, helseforetak, nabokommuner, frivillige organisasjoner og private aktører. Samhandlingen må være planlagt og øvd på forhånd. Kommunale eller interkommunale beredskapsråd er et sentralt virkemiddel for samordning og koordinering med beredskapsaktører i kommunen.

Hva innebærer kommunens samordningsansvar?

Kommunens lokale ledelses- og samordningsansvar innen beredskap er en lokal forlengelse av Justis- og beredskapsdepartementets (JD) ledelses- og samordningsansvar innen sivil beredskap, jf. kgl.res. 10. mars 2017. Kommunens samordningsansvar er regulert i sivilbeskyttelseslovens kapittel V om kommunal beredskapsplikt. DSB har utarbeidet flere veiledere for samordningsvirkemidlene i kommunal beredskapsplikt, blant annet i veileder til overordnet beredskapsplan.

Det er staten som har hovedansvaret for å beskytte Norge. I krig er det Norges selvstendighet og sikkerhet som trues, og staten har derfor ansvaret for å håndtere slike situasjoner.

- kommunens egen virksomhet, både som lokal fagmyndighet og tjenesteleverandør og intern koordinering av kommunens samlede beredskap og kriseledelse (virksomhetens egenberedskap)
- horisontal samordning innen kommunen som geografiske område. Gjennom lokal styring av beredskapen inviterer kommunen lokale, ev. regionale og interkommunale fag- og beredskapsansvarlige myndigheter, frivillige organisasjoner og næringsliv til samarbeid gjennom ulike samordningsvirkemidler og gjennom kommunale eller interkommunale beredskapsråd.
- vertikal samordning, hvor det kommunale ledelses- og samordningsansvaret for beredskap går via statsforvalteren til nasjonale myndigheter – DSB, Justis- og beredskapsdepartementet og regjeringens strategiske kriseledelse. Regelverket stiller ikke særskilte krav til ledelse og samordning i krig. Krig skal likevel inngå i kommunens kunnskaps- og planleggingsgrunnlag – gjennom helhetlig ROS etter beredskapsplikten og som del av totalforsvarshensyn i samfunns- og arealplanleggingen.

Selv uten nye formelle krav vil krig innebære vesentlig høyere belastning, og ledelses- og samordningsfunksjonen må dimensjoneres deretter. Beredskapen skal samtidig ivareta demokratiske prinsipper og, så langt det er mulig, det kommunale selvstyret uten å komme i konflikt med nasjonale sikkerhetsinteresser.

Kommunens evne til selvstendig styring og samordnet kriseledelse er en kritisk samfunnsfunksjon som må opprettholdes i krig – med større varighet, høyere kompleksitet og mer krevende beslutninger

Løpende samordning og styring av kommunale ressurser gir fleksibilitet til å oppnå best effekt med tilgjengelige midler. Funksjonens styrke og utholdenhet avhenger av god kontinuitetsplanlegging og egenberedskap hos den enkelte, på arbeidsplassen og i kommunen.

1.7 Opprettholde tjenester

Kommunen må kunne prioritere og omdisponere ressurser på tvers av kommunens tjenesteområder, håndtere personellmangel og sikre at kritiske tjenester fungerer over tid.

God kontinuitetsplanlegging er en viktig forutsetning for dette. Kommunen må blant annet planlegge for bortfall av strøm og elektronisk kommunikasjon, redusert tilgang på personell, langvarige forsyningsproblemer og økt press på helse- og omsorgstjenestene.

Egenberedskap hos ansatte og ledere er også viktig for kommunens samlede beredskap. Ansatte som har forberedt egen husholdning og familie på langvarige kriser, vil i større grad kunne møte på jobb og stå i belastningen over tid. God egenberedskap blant innbyggerne gir samtidig kommunen større kapasitet og handlingsrom til å håndtere krisen.

Kommunens beredskap handler derfor ikke bare om planer og ressurser, men også om evnen til å opprettholde ledelse, samordning og gjennomføringsevne gjennom hele krisen eller krigen.

Det stilles ingen ekstra krav i regelverket til ledelses- og samordningsfunksjonen i krig. Krig skal likevel inngå i

- kommunens plan- og kunnskapsgrunnlag for kommunens samordnings- og ledelsesfunksjon
- krav til helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (helhetlig ROS) i kommunal beredskapsplikt
- arbeidet med totalforsvarshensyn i kommunenes samfunns- og arealplanlegging

På tvers av fag- og tjenesteområder følger det av gjeldende sektorlovgivning at kommunen skal yte forsvarlige tjenester. I en krisesituasjon kan det innebære at tjenestenivået tilpasses tilgjengelige ressurser, og at kvalitet og mindre kritiske oppgaver midlertidig nedskaleres eller utsettes, så langt det er forsvarlig.

Kommunens prioriteringer kan ikke beskrives i detalj. Prioriteringer i rammen av hva som er forsvarlig kan overordnet basere seg på:

- Kommunen må prioritere oppgaver som er nødvendige for ivaretagelse av liv, helse og kritiske samfunnsfunksjoner.
- Ressurser kan omdisponeres og tjenester tilpasses situasjonen.
- Mindre kritiske oppgaver kan nedprioriteres eller stanses midlertidig.
- Prioriteringene må være forsvarlige og bygge på beredskapsplaner og risikovurderinger.
- Statlige føringer og eventuelle pålegg kan begrense det lokale handlingsrommet.

Dette gir kommunen et reelt, men ikke ubegrenset handlingsrom til å håndtere knapphet på ressurser i kriser, hvor hensynet til samfunnssikkerhet og befolkningens grunnleggende behov står sentralt.

Sivil arbeidskraftberedskap

Sivilbeskyttelsesloven inneholder bestemmelser om sivil arbeidskraftberedskap. Reglene skal bidra til at samfunnet kan opprettholde nødvendige funksjoner og tjenester under krig, krigsfare og andre ekstraordinære situasjoner.

Bestemmelsene gir hjemmel for å kunne regulere tilgang på arbeidskraft og prioritere personell til samfunnsviktige oppgaver dersom situasjonen krever det. Formålet er å styrke samfunnets evne til å opprettholde kritiske funksjoner og nødvendig tjenesteyting over tid.

Det arbeides med å utvikle forskrifter og nærmere ordninger for hvordan bestemmelsene skal brukes i praksis.

Kommuner og fylkeskommuner bør være kjent med regelverket som en del av arbeidet med kontinuitetsplanlegging, personellberedskap og opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner.

1.8 Statsforvalterens rolle

På regionalt nivå må fylkeskommunen og kommunen samhandle med statsforvalteren. Det lokale nivået må dele oversikt over situasjonen i kommunen, og gi uttrykk for egne behov og ressurser, slik at de setter statsforvalteren i stand til å utøve sin rolle i fylket.

Statsforvalteren har særskilt ansvar i krig som er beskrevet i kapittel X i instruks for statsforvalteren. Statsforvalteren skal sikre at fylkets samlede ressurser fordeles og utnyttes slik at befolkningens behov ivaretas best mulig, i tråd med føringer fra relevante fagdepartement. Ved behov skal statsforvalteren, i samarbeid med andre myndigheter, samordne og prioritere mellom sivile behov, samt sørge for at ekstra ressurser videreformidles til kommunene. Statsforvalteren skal også bidra til å fremskaffe, samordne og prioritere sivil støtte til Forsvaret.

I situasjoner hvor beredskapsloven § 3 kommer til anvendelse, og kontakt med regjeringen ikke er mulig, eller situasjonen gjør det uforsvarlig å utsette beslutninger, kan statsforvalteren innenfor nødvendige rammer treffe beslutninger og utøve myndighet for å ivareta samfunnsviktige interesser, i samsvar med beredskapsloven § 5.

Krigens folkerett

Ved væpnet konflikt gjelder internasjonale regler som regulerer hvordan krig kan føres og hvordan sivile skal beskyttes. Regelverket omtales gjerne som krigens folkerett eller internasjonal humanitærrett. Hensikten er å begrense lidelser og skade, beskytte sivile personer og sivile samfunnsfunksjoner, og sette grenser for hvilke virkemidler og handlinger som kan brukes i krig. De viktigste reglene finnes i Genèvekonvensjonene og tilhørende tilleggsprotokoller.

For kommuner og fylkeskommuner er krigens folkerett relevant fordi store deler av virksomheten består av sivile samfunnsfunksjoner og tjenester som skal beskyttes også under krig. Dette gjelder blant annet helse- og omsorgstjenester, skoler, vannforsyning, transport, sivil infrastruktur og annen virksomhet som er nødvendig for å ivareta befolkningen.

Kommuner og fylkeskommuner bør ha grunnleggende kjennskap til krigens folkerett som del av sitt arbeid med samfunnssikkerhet, beredskap og totalforsvar. Dette gjelder særlig virksomheter som kan få oppgaver knyttet til beskyttelse av befolkningen, opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner eller støtte til nasjonal krisehåndtering under væpnet konflikt.

Hvilke andre veiledere og ressurser er relevante?

Denne veilederen handler om kommuners og fylkeskommuners roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig. For veiledning om forebyggende samfunnssikkerhet, beredskap og håndtering av kriser i fredstid viser vi til andre veiledere og ressurser, samt lenkelister i denne veilederens del 2 og del 3.

2 Kommuners roller og ansvar

Innholdet på denne siden er utarbeidet av de fagmyndighetene som har ansvar for de ulike fagområdene. Den oppgitte ansvarlige fagmyndighet har ansvar for innholdet. DSB har samlet og publisert innholdet som en del av denne veilederen.

2.1 Sivilforsvarets forventninger til kommunene i krig

Ansvarlig fagmyndighet: Sivilforsvaret

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Sivilforsvarets rolle i krig – kommunens generelle bistandsplikt

I krig skal Sivilforsvaret planlegge og iverksette tiltak for beskyttelse av sivilbefolkningen, miljø og materielle verdier. Sivilforsvaret skal blant annet varsle befolkningen, forestå oppgaver i forbindelse med krigsutflytting, og ha ansvar for tilfluktsromtjeneste for offentlige tilfluktsrom. Sivilforsvaret skal også i kraft av rollen som statens beredskapsressurs bistå nødetatene og andre myndigheter innenfor et bredt spekter av oppgaver og hendelser.

Kommunene er gjennom den overordnede bestemmelsen i sivilbeskyttelsesloven § 12 forpliktet til å bidra til gjennomføring av Sivilforsvarets oppgaver og tiltak. I bestemmelsen nevnes konkrete oppgaver som å stille rom og kommunal eiendom til rådighet, ivareta oppgaver i forbindelse med lagring og vedlikehold av Sivilforsvarets materiell, samt generelle forpliktelser knyttet til de ulike beskyttelsestiltakene.

Under følger en nærmere beskrivelse av Sivilforsvarets ansvar innen de ulike beskyttelsestiltakene, og hvilke oppgaver kommunene bør være forberedt på å utføre for eller i samarbeid med Sivilforsvaret.

Befolkningsvarslings

I krig har Sivilforsvaret ansvar for å varsle befolkningen om fare for luftangrep og annen akutt krigsfare gjennom tyfoner og Nødvarsel på mobil.

For at Sivilforsvaret skal kunne gjennomføre varslingsansvaret, skal kommunene i krig, som i fredstid, gi Sivilforsvaret tilgang til kommunal eiendom for drift, vedlikehold og etablering av tyfonvarslingsanlegg, og legge til rette for strømtilkobling og nødvendig teknisk tilgang. Kommunens plikter fremkommer av sivilbeskyttelsesloven § 16.

Krigsutflytting

I krig kan Sivilforsvaret få ansvar for å flytte hele eller deler av sivilbefolkningen fra et område med forhøyet risiko for krigshandlinger til et tryggere område, hvor de kan komme til å måtte oppholde seg over en lengre periode. Krigsutflytting krever forberedelse, planlegging og tilrettelegging både i områdene befolkningen flyttes fra, i transittområder og i kommunene som skal være forberedt på å ta imot dem.

Sivilforsvaret har ansvaret for å utarbeide planer for krigsutflytting for områdene som skal utflyttes, og å lede selve utflyttingen dersom det blir relevant. Den enkelte kommune som fraflyttes plikter etter sivilbeskyttelsesloven §17 å bistå Sivilforsvaret i gjennomføring av krigsutflytting. Hva slags bistand kommunen skal yte vil kunne variere mellom områder, og må gjennom arbeidet med planverket konkretiseres i dialog med Sivilforsvaret. Det samme gjelder kommuner utflyttere passerer gjennom og eventuelt tar midlertidig opphold i (transittkommuner).

Det er DSB som beslutter hvilke kommuner som skal være tilflyttingskommuner, etter anbefaling fra statsforvalterne. Planlegging for tilflytting og gjennomføring av tilflytting er et kommunalt ansvar, og må planlegges av de utpekte kommunene. Tilflyttingskommuner kan be Sivilforsvaret om bistand til gjennomføring.

Krigsutflytting vil kreve tett samhandling og koordinering mellom de ulike aktørene. For å være forberedt på å bistå Sivilforsvaret ved krigsutflytting, bør utflyttingskommunen ha tydelig avklart roller, ansvar og organisering internt i kommunen og i samordningen mellom Sivilforsvaret og kommunen. Kommunen bør blant annet ha avklart roller og ansvar knyttet til informasjon til befolkningen, oversikt over ulike innbyggergrupper, oversikt over egne tilgjengelige transportressurser og bør ha forhåndsutpekt oppmøtesteder. I Sivilforsvarets arbeid med planer for krigsutflytting, vil kommunene være representert, og i disse planene vil det fremkomme tydelig hva som forventes av kommunene ved gjennomføring av krigsutflytting.

Det er tilflyttingskommunenes ansvar å utarbeide planer for tilflytting og ivareta selve tilflyttingen. Tilflyttingskommuner kan få økt press på kommunale tjenester som følge av økt antall innbyggere for en kortere eller lengre periode, og bør i sitt arbeid med plan for tilflytting blant annet vurdere hvordan en større tilflytting kan påvirke kommunale tjenester og funksjoner, herunder behov knyttet til registrering, innkvartering, helse- og omsorgstjenester samt skole- og barnehage tilbud.

Forskrift om krigsutflytting er fra 1980. Ansvarsdelingen som beskrives i dette dokumentet bygger på gjeldende forståelse av forskriften, og kan bli justert som følge av videre utvikling av regelverk, nasjonale føringer og erfaringer fra arbeidet med krigsutflyttingsplaner.

Tilfluktsrom

I krig har Sivilforsvaret ansvar for klargjøring og drift av offentlige tilfluktsrom, tilfluktsromtjeneste. Eksempler på oppgaver under tilfluktsromtjenesten er dørvakt, orden, teknisk drift, sanitet, støtte til ledelse samt praktisk klargjøring.

For private tilfluktsrom er det eieren av rommet som har ansvar for klargjøring og drift av tilfluktsrommet. Det vil si at kommunen har dette ansvaret når det gjelder alle sine private tilfluktsrom.

Kommunen plikter å bidra til gjennomføring av Sivilforsvaret oppgaver med klargjøring og drift i offentlige tilfluktsrom jf. sivilbeskyttelsesloven 22. Kommunens bidrag bygger på at kommunen allerede kjenner tilfluktsrommene og det tekniske utstyret gjennom fredstidspliktene etablering, drift og vedlikehold. For å være forberedt på å bidra til gjennomføring av tilfluktsromtjeneste i offentlige tilfluktsrom bør kommunen ha en oppdatert oversikt over egne offentlig tilfluktsrom, relevante kontaktpunkter, teknisk nøkkelpersonell og praktiske rutiner for rask klargjøring. Kommunen bør også ha en beskrivelse av hvordan kommunen skal samhandle med Sivilforsvaret lokalt, og hvordan egne ressurser kan omdisponeres dersom tilfluktsrom må tas i bruk.

Sivilforsvaret som statens beredskapsressurs

Sivilforsvaret skal i fred, krise og krig fylle rollen som statens beredskapsressurs og bistå nødetatene og andre myndigheter, herunder kommunene, innenfor et bredt spekter av oppgaver og hendelser. Gjennomføring av denne oppgaven i hele krisespekteret er avhengig av at kommunene følger opp sine oppgaver og ansvar iht. sivilbeskyttelsesloven § 12, pkt. a, c, d og § 13.

2.2 Helse og omsorg

Ansvarlig fagmyndighet: Helsedirektoratet, Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet og Folkehelseinstituttet
Sist oppdatert: 15. juni 2026

Kommunens ansvar for helseberedskap i krig og ved alvorlige kriser er tydelig forankret i lovverket.

Helseberedskapsloven har som formål å sikre at helse- og omsorgstjenesten er i stand til å verne befolkningens liv og helse når riket er i krig, når krig truer, eller ved kriser og katastrofer i fredstid. Loven pålegger kommuner, fylkeskommuner, regionale helseforetak og staten et tydelig ansvar for både forberedelser og gjennomføring av nødvendige tiltak.

Et grunnleggende prinsipp er ansvarsprinsippet, som innebærer at den som har ansvar for en tjeneste i normalsituasjon også har ansvar for beredskapen og for å yte tjenesten under krise og krig, inkludert finansiering. Norge har én felles helsetjeneste som i krise, konflikt og krig vil være avgjørende både for sivile, Forsvaret og for allierte styrker.

Kommunene har etter helseberedskapsloven plikt til å utarbeide og vedlikeholde beredskapsplaner for helse- og omsorgstjenestene de har ansvar for.

Planene skal sikre at nødvendige tjenester kan opprettholdes selv under ekstraordinære forhold, og de skal også omfatte tjenester som leveres av private aktører på vegne av kommunen. I den grad det er nødvendig, skal det utarbeides egne delplaner for institusjoner og ulike tjenesteområder. Beredskapsarbeidet skal være systematisk og integrert i den ordinære planleggingen av helse- og omsorgstjenesten.

Folkehelseloven er et viktig supplement til helseberedskapsloven og tydeliggjør kommunens ansvar for å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen. Loven legger vekt på et langsiktig, kunnskapsbasert og koordinert folkehelsearbeid, også i krisesituasjoner. Kommunens ansvar etter folkehelseloven skal inngå som en del av beredskapsplanleggingen og bidra til å forebygge både psykisk og somatisk sykdom, skade og lidelse i befolkningen.

Smittevernloven har ikke egne bestemmelser som kun gjelder krig, men kommunens plikter etter loven gjelder fullt ut også under væpnet konflikt og andre alvorlige kriser. Kommunen skal sørge for nødvendige forebyggende tiltak, undersøkelse, behandling og pleie for alle som oppholder seg i kommunen. Smittevern skal utgjøre et eget område i planen for kommunens helse- og omsorgstjeneste, og kommunen har ansvar for oversikt over smittsomme sykdommer, informasjon til befolkningen og iverksetting av nødvendige tiltak. I ekstraordinære situasjoner gir loven også adgang til å bruke eller rekvirere privat eiendom mot vederlag når dette er nødvendig for å gjennomføre smitteverntiltak.

Kommunelegen har en særlig sentral rolle i kommunens helseberedskap, spesielt innen smittevern og miljørettet helsevern. Kommunelegen skal lede og koordinere arbeidet med vern mot smittsomme sykdommer, bidra til utarbeidelse av beredskapsplaner, ha løpende oversikt over den epidemiologiske situasjonen og gi råd til både kommunens ledelse, helsepersonell og befolkningen. Rollen innebærer også å medvirke til at tiltakene som settes i verk er faglig forsvarlige og effektive, og at kommunen er forberedt på rask eskalering ved alvorlige hendelser.

Forskrift om krav til beredskapsplanlegging etter helseberedskapsloven utdyper lovens krav og stiller konkrete forventninger til hvordan beredskapsarbeidet skal organiseres.

Kommunene skal gjennom planlegging, øvelser og samarbeid med andre aktører være i stand til å levere nødvendige helse- og omsorgstjenester også under krig og store kriser. Nasjonale veiledere, blant annet om håndtering av CBRNE-hendelser, smittevernarbeid, psykososiale tiltak, pandemiplanlegging og strålevern, gir faglig støtte og praktisk veiledning som kommunene bør legge til grunn i sitt beredskapsarbeid.

Samlet er at kommunens helseberedskap i krig bygger på klart lovpålagt ansvar, solid planlegging, tydelige roller og tett samvirke mellom ulike tjenester og myndighetsnivåer, med befolkningens liv og helse som overordnet mål.

Kommuner vil i krig stå overfor krevende dilemmaer der ressursene ikke dekker behovene. De må fortsatt sikre nødvendige helse- og omsorgstjenester, men med utgangspunkt i eksisterende kapasitet. Dette skaper særlig fem utfordringer: prioritering mellom pasientgrupper, knapphet på ressurser, balanse mellom individ og samfunn, beslutninger under usikkerhet, og behov for samvirke med andre aktører.

For å håndtere dette må kommunen ha oppdaterte beredskapsplaner, tydelige prioriteringer og beslutningslinjer, evne til rask omstilling, gode systemer for situasjonsforståelse, avklarte roller i samarbeid og tydelig kommunikasjon med befolkningen.

Helse- og omsorgsministeren presenterte i mai [forventninger til beredskapen](#) overfor sykehus og kommuner. Planene må forsterkes for å kunne håndtere krig og krigslignende situasjoner. Det skal legges til grunn et behov for å kunne stille 7000 sengeplasser til disposisjon til sårede i krig – både sivile og militære.

God beredskap krever også øvelse på reelle dilemmaer, avklaring av hva som kan nedprioriteres, og planer for å tilpasse innsatsen etter situasjonen.

2.2.1 Atomberedskap i kommunen

Atomberedskapen i Norge er forankret i strålevernloven og den kongelige resolusjonen om Kriseutvalget for atomberedskap av 2013. Strålevernloven § 16 sier følgende:

«Kongen organiserer en beredskap mot atomulykker og andre hendelser som kan innebære ioniserende stråling eller spredning av radioaktivitet, for å beskytte liv, helse, miljø eller andre viktige samfunnsinteresser.

I akutfasen av en hendelse som beskrevet i første ledd, kan Kongen, uten hinder av myndighetstildeling i andre lover, pålegge statlige og kommunale organer å gjennomføre evakuering, adgangsbegrensning til områder, samt tiltak knyttet til sikring av næringsmidler, herunder drikkevann og beskyttelse av dyr. Kongen kan videre pålegge private og offentlige virksomheter å gjennomføre analyser og innhente opplysninger for vurdering av situasjonen.

Kongen kan videre, uten hinder av myndighetstildeling i annen lovgivning, delegerer sin myndighet etter annet ledd til særskilt statlig organ for atomberedskap.

Etater med oppgaver i atomberedskapen plikter å følge samordnet planverk.

Kongen kan pålegge personer med sentrale beredskapsoppgaver å være tilgjengelige i tilfelle en beredskapssituasjon inntreer.»

Denne myndigheten er så delegert til Kriseutvalget for atomberedskap i den kongelige resolusjonen av 23. august 2013. Dette innebærer at Kriseutvalget for atomberedskap (KU-atom) i akutfasen av en atomulykke kan pålegge kommunale organer å gjennomføre evakuering, adgangsbegrensning til områder, samt tiltak knyttet til sikring av næringsmidler, herunder drikkevann og beskyttelse av dyr. Videre kan KU-atom gi råd om rens, innendørsopphold, bruk av jod-tabletter, kostholdsråd og om andre konsekvensreducerende tiltak.

Statsforvalteren og Sysselmesteren på Svalbard er Kriseutvalget for atomberedskap sitt regionale ledd, og har oppgaver og ansvar både i det løpende atomberedskapsarbeidet og ved en atomhendelse. Ved en hendelse vil Statsforvalteren koordinere innsats og bidra til iverksettelse av samordnede tiltak regionalt og lokalt. Det er derfor primært Statsforvalteren som vil være bindeleddet ut til kommunene. Dette gjelder både konsekvensreducerende tiltak og formidling av informasjon til media og publikum. I tillegg sørger Statsforvalteren for nødvendige tilpasninger og prioriteringer ut ifra regionale forhold. Statsforvalteren skal formidle relevant informasjon fra regionen som kan være av betydning for beslutninger og tiltak som iverksettes.

Atomberedskap omfatter beredskap mot alle atomulykker og villedede handlinger som kan føre til radioaktiv forurensning og stråleeksponering. Den nasjonale atomberedskapen er dimensjonert med utgangspunkt i seks scenarioer for hendelser som kan føre til spredning av radioaktive stoffer, med potensial for helseskade.

For hendelser som kan føre til omfattende radioaktiv forurensning, legges det i hovedsak til grunn to typer utslippsscenarioer: utslipp fra stasjonære kjernekraftverk i nærheten av

Norge, og utslipp fra reaktordrevne fartøy eller fartøy som transporterer radioaktiv last i eller nær norsk territorium. Uavhengig av den sikkerhetspolitiske situasjonen vil slike hendelser kreve at både sentrale og regionale myndigheter, samt kommuner, iverksetter tiltak for å redusere negative konsekvenser.

Sivilbeskyttelsesloven og tilhørende forskrift om kommunal beredskapsplikt legger føringer for kommunens arbeid med beredskap, og tydeliggjør kommunens rolle som samordner i samfunnssikkerhetsarbeidet. Det som omhandler atomberedskap i analyser og planverk må inngå i kommunens helhetlige arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap.

For kommunene innebærer dette en forventning om at de har en beredskapsplan som regulerer planlegging, forberedelse, gjennomføring og oppfølging av tiltak.

Kommunal atomberedskap- plangrunnlag (DSA, 2022) forklarer hva som må og hva som bør vurderes i arbeidet med lokalt tilpasset atomberedskap. Kommunens rolle og oppgaver ved atomhendelser vil spesielt være å opprettholde sin virksomhet, bistå andre myndigheter med gjennomføring av tiltak på lokalt nivå, varsling og formidling av informasjon til sin befolkning. Beredskapsplanen bør blant annet omfatte

- innendørsopphold, inkludert plan for opprettholdelse av kritiske tjenester og samfunnsfunksjoner
- utdeling av jodtabletter, inkludert i skoler og barnehager
- evakueringsplaner
- etablering og drift av evakuerings- og pårørendesenter (EPS) ved akutt evakuering

Kommunene har også et formidlingsansvar for å sørge for koordinert informasjon til sine innbyggere om de andre konsekvensreducerende tiltakene som Kriseutvalget for atomberedskap kan beslutte i akutfasen av en atomhendelse. Kommunen bør derfor være kjent med alle tiltakene. Et godt sted å starte er å lese Kriseutvalgets kommunikasjonspolicy.

2.2.2 Sentrale lover og forskrifter

Kommunens ansvar for helseberedskap følger av flere lover og forskrifter. Disse regulerer blant annet beredskapsplanlegging, folkehelsearbeid og håndtering av smittsomme sykdommer.

Nedenfor omtales sentrale regelverk på området.

Lov om helsemessig og sosial beredskap (helseberedskapsloven)

Helseberedskapsloven skal sørge for at helse- og omsorgstjenesten har de rettighetene de trenger for å verne befolkningens liv og helse under kriser og krig. Loven gjelder

- når riket er i krig eller når krig truer
- ved kriser eller katastrofer i fredstid etter beslutning av Kongen

Loven gir helse- og omsorgstjenesten både rettigheter og plikter. Loven har retningslinjer for tiltak som helse- og omsorgstjenesten kan sette i verk under bestemte forhold, blant annet utvidet arbeidstid, etablering av registre og rekvisisjon av privat eiendom. Loven gir kommuner, fylkeskommuner, regionale helseforetak og staten plikt til å utarbeide beredskapsplaner. I tillegg plikter alle virksomheter som omfattes av loven å varsle om forhold innen helse- og omsorgstjenesten eller sosialtjenesten som kan gi grunnlag for tiltak etter helseberedskapsloven.

Kapittel 2. Ansvar for forberedelser og gjennomføring

§ 2-1. Ansvarsprinsippet

Den som har ansvaret for en tjeneste, har også ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og for den utøvende tjeneste, herunder finansiering, under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid, med mindre noe annet er bestemt i eller i medhold av lov. Tilsvarende skal den som fører tilsyn med en virksomhet, også føre tilsyn med virksomhetens beredskap.

§ 2-2. Planlegging og krav til beredskapsforberedelser og beredskapsarbeid

Kommuner, fylkeskommuner, regionale helseforetak og staten plikter å utarbeide en beredskapsplan for de helse- og omsorgstjenester eller sosialtjenester de skal sørge for et tilbud av eller er ansvarlige for. Kommuner skal også utarbeide beredskapsplan for sine oppgaver etter [folkehelseloven §§ 7 a til 7 c](#) og [kapittel 3](#). Beredskapsplanen skal også omfatte tjenester som etter lov eller avtale tilbys av private virksomheter som en del av de respektive tjenester. Det skal også i nødvendig utstrekning utarbeides delplaner for aktuelle institusjoner og tjenesteområder. Kommunene skal videre sørge for å ha tilfredsstillende sikkerhet for forsyning av viktig materiell, utstyr og legemidler etter § 8.

Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven) - Lovdata

Loven gjelder for kommuner, fylkeskommuner og statlige myndigheter. Det som er fastsatt for fylkeskommuner i denne loven gjelder også for Oslo kommune.

Loven skal bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som direkte eller indirekte kan ha negativ innvirkning på helsen, og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade og lidelse.

Loven skal sikre at kommuner, fylkeskommuner og statlige myndigheter setter i verk tiltak og samordner sin virksomhet i folkehelsearbeidet på en forsvarlig måte. Loven skal legge til rette for et langsiktig, systematisk og kunnskapsbasert folkehelsearbeid.

Kommunens ansvar er beskrevet i kapittel 2 og 3, mens fylkeskommunenes ansvar er beskrevet i kapittel 4.

Lov om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven) under revisjon

Smittevernloven har til formål å verne befolkningen mot smittsomme sykdommer ved å forebygge dem og motvirke at de overføres i befolkningen, samt motvirke at slike sykdommer føres inn i Norge eller føres ut av Norge til andre land.

Loven har ingen særlige bestemmelser for krig, men pliktene etter loven gjelder og kan bli viktige også i krig.

Kap. 7. Administrative organer og deres ansvar

§ 7-1. Kommunen

Kommunen skal sørge for at alle som bor eller midlertidig oppholder seg i kommunen med hensyn til smittsom sykdom er sikret nødvendige forebyggende tiltak, undersøkelsesmuligheter, behandling og pleie utenfor institusjon og pleie i sykehjem eller annen kommunal helseinstitusjon.

Kommunen skal også utføre de oppgaver innen smittevernet som pålegges i loven her eller bestemmelser i medhold av loven, herunder skaffe seg oversikt over arten og omfanget av de smittsomme sykdommer som forekommer i kommunen, drive opplysning om smittsomme sykdommer og gi råd og veiledning om hvordan de forebygges, sørge for at individuelt forebyggende tiltak blir satt i verk, sørge for at andre tiltak etter loven her, folkehelseloven eller helse- og omsorgstjenesteloven blir satt i verk.

Tiltak og tjenester for å forebygge smittsomme sykdommer eller motvirke at de blir overført skal utgjøre et eget område i planen for kommunens helse- og omsorgstjeneste. Helse- og omsorgstjenesten i kommunen skal samarbeide med myndigheter som har oppgaver av betydning for tiltakene.

Kommunen skal føre tilsyn og sørge for at reglene i loven blir overholdt og at vedtak i medhold av loven blir gjennomført.

Ved iverksetting av tiltak etter §§ 3-1 og 3-8 kan kommunen mot vederlag bruke og om nødvendig skade andres eiendom.

Kommunens myndighet etter denne lov kan delegeres etter reglene i kommuneloven eller til et interkommunalt organ.

§ 7-2. Kommunelegen

Kommunelegen skal utføre de oppgaver innen smittevernet som pålegges i loven her. I kommuner med flere kommuneleger skal kommunestyret utpeke en av dem til å utføre disse oppgavene. Det bør også utpekes en stedfortreder for denne. I store bykommuner med bydelsforvaltning skal kommunestyret utpeke en lege til å utføre de av kommunelegenes oppgaver som angår hele kommunen eller store områder.

Departementet kan i forskrift bestemme at kommunelegen også skal ha andre oppgaver, og herunder angi det nærmere innholdet i de enkelte oppgaver.

Kommunelegen skal

- a. utarbeide forslag til plan for helse- og omsorgstjenestens arbeid med vern mot smittsomme sykdommer, herunder beredskapsplaner og -tiltak, og organisere og lede dette arbeidet,
- b. ha løpende oversikt over de infeksjonsepidemiologiske forholdene i kommunen,
- c. utarbeide forslag til forebyggende tiltak for kommunen,
- d. bistå kommunen, helsepersonell og andre i kommunen som har oppgaver i arbeidet med vern mot smittsomme sykdommer,
- e. gi informasjon, opplysninger og råd til befolkningen om vern mot smittsomme sykdommer,
- f. utføre alle andre oppgaver som følger av loven eller bestemmelser i medhold av loven, og medvirke til effektive tiltak for å forebygge smittsomme sykdommer og motvirke at de blir overført.

Departementet kan i forskrift bestemme at kommunelegen også skal ha andre oppgaver, og herunder angi det nærmere innholdet i de enkelte oppgaver.

Når kommunen har lagt smittevernoppgavene til et interkommunalt organ, jf. § 7-1 sjette ledd, kan kommunestyret delegere kommunelegens myndighet etter denne lov til en eller flere leger ansatt i dette organet.

Forskrift om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter lov om helsemessig og sosial beredskap

Forskriften gjelder for virksomheter som har plikt til å utarbeide beredskapsplan etter lov om helsemessig og sosial beredskap § 2-2 første og annet ledd. Med begrepet virksomhet i

denne forskriften forstås stat, kommune, fylkeskommune, regionalt helseforetak, helseforetak, Mattilsynet og vannverk.

Forskriften får ikke anvendelse på kontinentalsokkelen.

Virksomhetene skal utføre beredskapsplanlegging som gjør dem i stand til å tilby nødvendige tjenester under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid i samsvar med lov om helsemessig og sosial beredskap § 1-1.

Forskrift om miljørettet helsevern

Ved en miljøhendelse eller ved mistanke om utbrudd av sykdom knyttet til helseskadelige miljøfaktorer, skal kommunen iverksette nødvendige tiltak for å forebygge, håndtere og begrense negative helsekonsekvenser. Kommunen plikter å varsle statsforvalteren og Folkehelseinstituttet om miljøhendelser som kan representere en trussel for befolkningens helse.

Veiledere

- [Nasjonale faglige retningslinjer for håndtering av personskaade ved CBRNE-hendelser](#)
- [Psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer \(Mestring, samhörighet og håp\) - Helsedirektoratet](#)
- [Pandemiplanlegging - Helsedirektoratet](#)
- [Stråleskaade – veiledning til leger ved mistanke om akutt stråleskaade - Helsedirektoratet](#)
- [Jodtabletter til kommunene - Helsedirektoratet](#)

2.3 Brann og redning

Ansvarlig fagmyndighet: DSBs avdeling for brann og redning

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Brann- og redningsvesenet og 110-sentralene er et kommunalt ansvar. Formålet er å verne liv, helse, miljø og materielle verdier mot brann og eksplosjon, mot ulykker med farlig stoff og farlig gods og andre akutte ulykker, samt uønskede tilsiktede hendelser.

Brann- og redningsvesenet skal i en krise eller krig ha det samme ansvaret og utføre de samme oppgavene som i fredstid. Prioritering av eller ytterligere bestemte oppgaver kan fastsettes i forskrift. Dette fremgår av forarbeidene til brann- og eksplosjonsvernloven, der det følger at brann- og redningsvesenet fortsatt skal reguleres av brann- og eksplosjonsvernloven i en krig og utføre de samme oppgavene som i fredstid.

Det er altså de samme formålene og verdiene som styrer brann- og redningsvesenets oppgaver i krig. Prioritering av, eller eventuelle tillegg av, bestemte oppgaver for brann- og redningsvesenet er ikke regulert per april 2026.

Prioritering av oppgaver og ressurser

Brann- og redningsvesenets oppgaver gjennomføres i stor grad som en respons på akutte hendelser, og de vil bli en sentral aktør i håndteringen av konsekvensene av en krig.

Brann- og redningsvesenet vil kunne oppleve stort press og økte forventninger, og det vil i deler av landet kunne bli vanskelig å håndtere alle forespørsler. I situasjoner som dette er det viktig å være oppmerksom på at det er de lovpålagte oppgavene som skal prioriteres, og at det særlig er lovens formål om å verne om liv og helse som blir styrende. Dette vil gjelde så fremt annet ikke er kommunisert fra sentrale myndigheter.

Samarbeid mellom kommuner

I en krig er det også viktig å sikre godt samarbeid med andre kommuner, slik at samlede ressurser kan benyttes for å sikre best mulig hendelseshåndtering.

Brann- og redningsvesenet i enhver kommune skal etter anmodning fra innsatsleder på skadestedet yte hjelpeinnsats ved brann, eksplosjon og annen ulykke i andre kommuner, så langt det er mulig under hensyn til egen beredskap, i tråd med bistandsplikten i brann- og eksplosjonsvernloven.

Brann- og redningsvesenet som sivil aktør

Med henvisning til distinksjonsprinsippet i krigens folkerett, er det viktig å merke seg at brann- og redningsvesenet er en sivil aktør. I en krig må man derfor ha et bevisst forhold til hvilke oppgaver brann- og redningsvesenet kan gjøre til fordel for militære styrker. Respons og konsekvenshåndtering på hendelser for å sikre militære styrkers handlefrihet og operativ effektivitet, vil kunne anses som en direkte deltakelse i fiendtlighetene.

Direkte deltakelse i fiendtlighetene

Hva som anses som direkte deltakelse i fiendtlighetene må vurderes konkret og skal ikke tolkes for vidt.

For brann- og redningsvesenet er det nærliggende at eksempelvis brannslukking på militære fartøyer eller flyplasser som nyttes til militært bruk kan oppfylle kravet til direkte deltakelse dersom slik brannslukking bidrar til å opprettholde operativ evne.

Brannslukking som bidrar til å opprettholde «dual use»-objekter (objekter som understøtter både det sivile samfunn og militære myndigheter) eller håndtering av brann på militære områder som har spredningsfare til sivile områder, vil i mindre grad vurderes som en direkte deltakelse i fiendtlighetene.

I situasjoner der militære styrker er å anse som stridsdyktige, eksempelvis ved trafikkulykker, vil bistand ikke skape tilsvarende utfordringer. I situasjoner som dette handler det om å bistå for å sikre liv og helse.

Ved planlegging og gjennomføring av tiltak må det altså tas hensyn til at det sivile brann- og redningsvesenet ikke skal måtte utføre oppgaver som anses som en direkte deltakelse i fiendtlighetene. Slike tiltak må gjennomføres av Forsvaret selv.

Det er også viktig med kontinuerlige risikoanalyser for å minimere risikoen for å bli en sivil følgeskade av militære angrep dersom brann- og redningsvesenet responderer på hendelser som ligger tett på militære områder eller operasjoner.

Kontinuitet og operativ evne

Brann- og redningsvesenet er en nødetat som må opprettholde funksjonsevne under krise og krig. En rekke tiltak forutsettes å være på plass for at operativ evne skal opprettholdes i krise og krig.

DSB viser til veileder om brann- og redningsvesenets kontinuitetsanalyse (som er under utarbeidelse), der det blant annet vises til behovet for reservestrøm, drivstoff, kommunikasjon, mat og drikke med mer.

110-sentralen skal kunne opprettholde operativ drift under krise og krig.

Erfaringer fra Ukraina

Det er høstet mange erfaringer knyttet til brann og redning i krigen i Ukraina. Flere relevante eksempler ligger under «Erfaringer fra Ukraina».

Kilder og regelverk

[Brann- og eksplosjonsvernloven](#)

[Brann- og redningsvesenforskriften](#)

[Forskrift om brannforebygging](#)

[Veiledning til brann- og redningsvesenforskriften](#)

[Rapport: Brann- og redningsvesenet i en ny tid](#)

[Veiledning om røyk- og kjemikaliedykking](#)

[Nasjonale faglige retningslinjer for håndtering av personskade ved CBRNE-hendelser](#)

[Veiledning om enhetlig ledelsessystem \(ELS\)](#)

CBRNE-prosedyre (unntatt offentlighet)

2.4 Barnehage og skole

Ansvarlig fagmyndighet: Utdanningsdirektoratet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Kommunene har en viktig rolle og et ansvar i utarbeidelsen av det kommunale risikobildet og den overordnede beredskapsplanen for sitt geografiske område. Disse planene, sammen med statsforvalterens risiko- og sårbarhetsanalyse for fylket (FylkesROS) og årlige nasjonale trusselvurderinger, danner grunnlag for planer på tjenestenivå, i dette tilfellet barnehager og skoler, inkludert skolefritidsordningen. Planverk skal ses i sammenheng, revideres og øves, dette gjelder uavhengig av nivå og sektor.

Det er viktig at funn og faglige vurderinger løftes fram i faglinjen, slik at erfaringer og kunnskap fra kommunalt, regionalt og statlig nivå samlet bidrar til et helhetlig og godt beslutningsgrunnlag i sikkerhetspolitiske kriser og krig. Dette styrker også en felles situasjonsforståelse på tvers av forvaltningsnivåer og bidrar til en faglig forankring i hendeshåndteringen. Dette samsvarer med *Totalberedskapsmeldingen*, kapittel 3 «Et mer samordnet forebyggings- og beredskapsarbeid».

Rettslige plikter og krav

Barn og unge har rett til grunnopplæring. Dette er fastslått i Grunnloven, FNs barnekonvensjon og opplæringsloven. Barnehageloven gir barn rett til plass i barnehage fra de er ett år.

Kommunen har ansvaret for å oppfylle barnas rett til barnehageplass og elevenes rett til grunnskoleopplæring. Dette gjelder også i tilfeller av væpnet konflikt, krigsfare og lignende situasjoner.

Barn har rett til å bli hørt, og hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser som berører barn. Dette framgår av både Grunnloven, FNs barnekonvensjon, opplæringsloven og barnehageloven.

Dette er et grunnleggende og viktig hensyn i kommunenes arbeid med beredskapsplaner - og i de vurderingene de gjør knyttet til barnehager og grunnskoler i tilfelle væpnet konflikt, krigsfare og lignende situasjoner.

Generelle råd

Barnehager og skoler er mer enn en arena for omsorg og læring. De er en del av samfunnets grunnmur og en viktig samfunnsfunksjon. Å sikre god beredskap og kontinuitet i drift av barnehager og skoler, også under kriser og krig, er viktig for barnas trygghet, forutsigbarhet og utvikling.

Barnehager og skoler skal være en trygg ramme for barn i kriser eller konflikt ved at de representerer normalitet så langt det er mulig i en vanskelig tid. I tillegg til ordinær lek og læringsaktiviteter kan barnehager og skoler formidle viktig informasjon til barn, elever og foreldre på en pedagogisk måte.

Koronapandemien har gitt verdifulle erfaringer i å stå i krise over lang tid, samtidig som den ga innsikt i hvor viktig det er å inkludere faglige vurderinger på alle nivåer fra kommunalt og regionalt til statlig nivå, for å sikre kunnskapsbasert beslutningsstøtte i krisehåndtering på sentralt nivå.

En av erfaringene fra koronapandemien var at barn og unges rettigheter og behov ikke ble tilstrekkelig ivaretatt. Barn og unge opplevde stengte aktivitets- og opplæringstilbud, tap av støtteapparat og beslutninger som ble tatt uten at konsekvensene ble vurdert godt nok.

Barn og unges perspektiver må alltid inngå i beredskapsarbeidet, det må legges til rette for reell medvirkning, og det er viktig å opprettholde en så normal hverdag som mulig. I løpet av pandemien ble barnehager og skoler ført opp som en viktig samfunnsfunksjon i regjeringens oversikt over virksomheter med kritisk samfunnsfunksjon

For å møte morgendagens utfordringer er det viktig at kommunen har oppdatert risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS), beredskapsplanverk og gjennomfører jevnlig øvelser for å forebygge og øke evne til å håndtere alvorlige hendelser, også i øverste krisespekter.

Planverket skal bygge på overordnede planverk og ha en tydelig sammenheng mellom nivåer, samtidig som de tilpasses lokale forhold som byggets utforming, elevgruppe samt andre stedsspesifikke risikofaktorer.

Eksempler på viktige punkter å innarbeide i planverk for barnehage- og skolesektoren:

Bemanning

- håndtering av høyt fravær eller bortfall av nøkkelpersonell
- mottak av nye barn/elever ved tilflytting

Alternativ lokasjon

- ved skade eller utilgjengelighet av ordinære bygg

- kapasitet for mottak av større antall barn/elever ved tilflytting
- tilrettelegging av undervisning når fysisk tilstedeværelse ikke er mulig, eller ved lengre bortfall/ustabil strøm

Samvirke med relevante myndigheter og fagressurser

- kartlegging av relevante aktører og etablering av tydelige rutiner for varslings
- tidlig involvering av statsforvalteren ved større hendelser i sektor, for å sikre tidlig informasjonsdeling i faglinjen opp til statlig nivå
- beredskap for samarbeid om helhetlig oppfølging av utsatte barn og elever og deres familie
- beredskap for kontakt med barn og elever utover digital undervisning/undervisning på alternativ lokasjon

Forpliktelser gjennom Safe Schools Declaration innebærer at planverk må ta hensyn til at

- skoler og barnehager skal beskyttes mot militær bruk væpnet konflikt
- kontinuerlig opplæring må sikres i væpnet konflikt

Demokratiopplæring som forebyggende beredskap og del av totalforsvaret

Demokratiopplæring er en sentral del av skolens samfunnsoppdrag og utgjør samtidig et viktig element i samfunnets forebyggende beredskap. Gjennom læreplanverket skal elever utvikle forståelse for hvordan demokratiet fungerer, hvilke verdier det bygger på, og hva det innebærer å delta i et fellesskap. Slik kunnskap gjør befolkningen bedre rustet til å håndtere og stå imot utfordringer som oppstår i kriser, krig og i møte med forsøk på påvirkning utenfra.

Kritisk tenkning er en sentral del av dette. Skolen skal gi elevene ferdigheter til å vurdere informasjon, identifisere avsender og kilder, og gjenkjenne manipulasjon, desinformasjon og konspirasjonsteorier. Slike ferdigheter er nødvendige i en tid der påvirkningsoperasjoner kan skape uro, svekke tillit og undergrave demokratiske prosesser. Elever med god kritisk kompetanse bidrar til et mer motstandsdyktig og opplyst samfunn.

Skolen er også en viktig arena for å bygge tillit, samhold og felles verdier. Gjennom arbeid med et trygt og godt skolemiljø lærer elever å samarbeide, løse konflikter og vise respekt. Dette styrker den sosiale kompetansen som samfunnets beredskap er avhengig av. Et samfunn med sterke fellesskap er mindre sårbare for konflikt og splittelse.

Demokratiforståelse, kritisk tenkning og arbeid med inkludering og fellesskap er dermed både en del av skolens kjerneoppdrag og et viktig bidrag til samfunnets samlede beredskap.

Deltakelse i barnehage støtter også demokratiopplæring gjennom å forebygge utenforskap, støtte barns medvirkning, tilhørighet og inkludering. Gjennom lek, språk, relasjonsarbeid og medvirkning får barn erfaringer som danner grunnlaget for demokratiske verdier, fellesskap og sosial robusthet fra tidlig alder.

Ressurser og veiledningsmaterieill

Utdanningsdirektoratet har informasjon og veiledning som kan benyttes av kommuner og den enkelte barnehage og skole på egne nettsider. Disse inkluderer:

- [Sikkerhet og beredskap i barnehage og skole](#)
- [Råd og kunnskap om barnehagemiljø](#)
- [Råd og kunnskap om skolemiljø](#)
- [Hvordan snakke med barn om krig, frykt og kriser](#)
- [Demokrati og medborgerskap](#)
- [læreplan overordnet del demokrati og medborgerskap](#)
- [rammeplan skolefritidsordningens verdigrunnlag demokrati og fellesskap](#)
- [rammeplan barnehage verdigrunnlag demokrati](#)
- [ressurser i arbeid med demokratiopplæring](#)
- [Risikofylte og skadelige nettmiljøer for barn og unge](#)

Kunnskapsdepartementet har etablert et felles rammeverk for arbeidet med sikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren «[styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementet sektor](#)». Dette dokumentet henviser til flere relevante kilder som kommuner kan hente råd og veiledning fra i sitt arbeid med kunnskapssektoren.

- [Beredskapsrådet for kunnskapssektoren](#)
- [Sikresiden.no](#)

Norge er tilsluttet Safe Schools erklæringen fra 2015 om beskyttelse av skoler. Forsvaret skal, i tråd med forsvarrets manual i krigens folkerett, unngå å bruke skoler til militære formål, for å unngå at de blir militære mål:

- [Safe Schools Declaration](#)
- [Guidelines for Protecting Schools and Universities from Military Use During Armed Conflict](#)

2.5 Drikkevann

Ansvarlig fagmyndighet: Mattilsynet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Kommunene er eier av de fleste vannverkene. Som vannverkseiere er kommunene ansvarlige for å overholde drikkevannsforskriften, som er hjemlet i matloven, helseberedskapsloven og folkehelseloven.

Drikkevannsforskriften stiller krav til leveringssikkerhet, beredskapsplaner og tilrettelegging for nødvann. Kravet til leveringssikkerhet av nok og trygt vann gjelder under alle forhold, også i krig. Det foreligger ingen egne spesifikke regelverkskrav knyttet til levering av vann i krigssituasjoner utover dette.

Selv om det ikke er spesifikke krav til kommunenes leveranse av drikkevann i krig, har Mattilsynet noen forventninger til kommunenes forberedte tiltak som kan løfte håndteringsevnen. Kommunene bør

- gjøre en prioritering på hvem som skal motta nødvann i en beredskapssituasjon
- ha en dialog med Forsvaret i sitt område, og vurdere dimensjonering av leveringssikkerheten også med tanke på forsvarets behov knyttet til alliert mottak og troppeforflytninger, planlagte flyktningeveier mv.
- ha en dialog med kritiske abonnenter i sitt område som sykehus, større matprodusenter (inkludert dyreeiere) og annen samfunnskritisk industri, for å etablere leveringssikkerhet som reflekterer og hensyntar størrelsesorden og abonnenter med kritiske samfunnsfunksjoner
- søke fritak fra verneplikt for de som jobber i vannverk som samfunnskritisk personell
- etablere rutiner og sikre avtaler for prioritet og leveranse av kjemikalier, materiell, utstyr, reservedeler, strøm og kompetanse.

Se også Folkehelseinstituttets veiledere: [Drikkevann - FHI](#) og [Nasjonal vannvakt - FHI](#)

2.6 Kommunalt ansvar for vei og transport

Ansvarlig fagmyndighet: Statens vegvesen

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Veitransportsystemet er en del av totalforsvaret og skal kunne understøtte både sivile behov og militær mobilitet i krig.

Etter veglova § 10 har Statens vegvesen, fylkeskommunene og kommunene selvstendig ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap for henholdsvis riksvei, fylkesvei og kommunal vei.

I krig må også det kommunale og fylkeskommunale veitransportsystemet kunne understøtte kritiske samfunnsfunksjoner, herunder forsyninger, evakuering, nød- og beredskapsinnsats, samt militær mobilitet og vertslandsstøtte.

Fylkeskommunen har i tillegg ansvar for regional sivil transportberedskap, jf. forskrift for sivil transportberedskap.

Hva forventes av kommunenes evne til å sikre veitransport i krig?

Kommuner skal

- ivareta sitt selvstendige ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap på egen vei, jf. veglova § 10.
- identifisere veistrekninger av særlig betydning i krig (for eksempel knyttet til beredskap, forsyning, evakuering og mobilitet), og ta høyde for at veier kan bli direkte berørt av kamphandlinger og sabotasje.
- planlegge for at kommunalt veinett kan opprettholdes og hurtig gjenopprettes ved alvorlige påkjenninger.

Krav til kommuner og fylkeskommuner som vegmyndigheter

Kommuner og fylkeskommuner er vegmyndigheter og omfattes av alle krav som gjelder slike. De skal bidra til blant annet:

- Bidra til utvikling, planlegging, drift og vedlikehold av offentlig veg, kvalitetssikring av veg- og trafikkdata og trafikkstyring og trafikkberedskap.
- Gjennom tilknytning til nasjonal tjeneste delta i faglige samarbeid om tekniske beskrivelser, digitale sikkerhetstiltak og utvikling og innovasjon.

- Ivareta digital sikkerhet gjennom systematisk arbeid med digital sikkerhet, etablere krav til tilgangsstyring og sikker drift av datasystemer.
- Overvåke egne systemer for sikkerhetshendelser, varsle nasjonalt fagorgan ved hendelser og jevnlig utføre risikoanalyser og kontroller. Videre skal vegmyndigheter håndtere hendelser på det systemutstyret de er ansvarlig for.

Når det gjelder fremkommelighet, skal kommuner

- legge til rette for prioritert fremkommelighet på vei for nødetater og Forsvaret innenfor sitt ansvarsområde
- utøve sitt selvstendige beredskapsansvar for egen vei også ved bortfall av normal drift
- planlegge for situasjoner med redusert funksjonalitet, herunder bortfall av digitale trafikk- og styringssystemer
- ta høyde for omdirigering, midlertidige løsninger og manuelle tiltak for å sikre nødvendig fremkommelighet under påkjenninger og skader
- samordne tiltak med statlig veimyndighet, politi og statsforvalter når situasjonen krever tverrsektoriell koordinering

Tilgang og kapasitet på transportmidler og tjenester (veitransport)

Når det gjelder tilgang og kapasitet på transportmidler og tjenester, skal kommuner

- vurdere og følge opp kritiske avhengigheter (for eksempel drivstoff, personell og entreprenørressurser) som kan påvirke evnen til å opprettholde veitransport i krig.

Kommuner skal også

- ivareta sitt selvstendige ansvar for beredskap og gjenoppretting av egen vei.
- planlegge for kontinuitet i veibasert transport og gjenopprettelse av veiforbindelser etter skader og alvorlige hendelser.
- øve og evaluere beredskapsplaner for veitransport, og revidere planverket ved behov.
- ta høyde for langvarige påkjenninger og begrenset tilgang på ressurser i krig.
- være kjent med hjemler for rekvisisjon av kjøretøy, maskiner og tjenester ved krig eller når rikets sikkerhet er i fare.

2.7 Akutt forurensning

Ansvarlig fagmyndighet: Kystverket og Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Håndtering av akutt forurensning i krise og krig bygger i stor grad på de samme prinsippene, ansvarsforholdene og beredskapsstrukturene som gjelder i normalsituasjon. Disse følger av forurensningsloven kapittel 6 og er for all forurensning, med unntak av radioaktiv forurensning, som er utdypet i forskrift om kommunal beredskap mot akutt forurensning. Kommunene skal derfor legge til grunn at eksisterende ansvar og roller etter forurensningsloven og beredskapsplanverk også gjelder under skjerpede sikkerhetspolitiske forhold.

Kystverket har et overordnet samordningsansvar for all akutt forurensning som ikke er radioaktiv, og koordinerer innsatsen på nasjonalt nivå, særlig ved større hendelser. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) er tilsvarende fag- og forurensningsmyndighet ved akutt radioaktiv forurensning, med ansvar for krav, tilsyn og samordning innen dette området.

Kommunene har fortsatt ansvar for beredskap mot mindre tilfeller av akutt forurensning innen eget geografisk område, herunder for hendelser som kan påvirke befolkningens helse og lokale miljøforhold, som for eksempel utslipp til grunn og vassdrag. Kommunen har også en handlingsplikt dersom den ansvarlige forurensner ikke iverksetter tilstrekkelige tiltak, eller dersom den ansvarlige er ukjent. I praksis håndterer brann- og redningsvesenet førsteinnsats ved en akutt forurensning, men ved større hendelser (ikke ved radioaktiv forurensning) involveres de interkommunale utvalgene mot akutt forurensning (IUA) og annet fagpersonell og kapasiteter fra berørte kommuner.

I krise og krig kan risikoen for akutt forurensning øke betydelig. Erfaringer fra væpnede konflikter og andre alvorlige hendelser viser at skader på infrastruktur og svikt i samfunnskritiske funksjoner kan føre til

- forurensning av drikkevannskilder
- utslipp fra avløpssystemer og spredning av kloakk og sykdomsfremkallende mikroorganismer
- kjemikalieutslipp fra industri, lager eller transport
- sekundære miljø- og helsekonsekvenser som følge av manglende drift, vedlikehold eller tilgang på innsatsressurser

Tilsvarende mekanismer er også kjent fra hendelser knyttet til ekstremvær, der overbelastning eller svikt i vann- og avløpssystemer kan føre til forurensning og økt smitterisiko.

Slike hendelser kan få direkte konsekvenser for liv og helse, og kan raskt utvikle seg til komplekse situasjoner med behov for koordinert innsats mellom flere aktører.

Det anbefales at kommunene, som del av arbeidet med helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS), vurderer uønskede hendelser knyttet til akutt forurensning i krise og krig, særlig der slike hendelser kan påvirke kritiske samfunnsfunksjoner som vannforsyning og avløp.

Kommunene bør i denne sammenheng også vurdere

- robusthet i vann- og avløpssystemer
- alternative løsninger for vannforsyning
- samarbeid med forurensningsmyndighetene og kommunale/regionale beredskapsaktører
- tilgang på kompetanse og utstyr under langvarige hendelser
- behov for oppdatering av planverk og øvelser som inkluderer scenarioer fra krise og krig

Et bevisst forhold til hvordan akutt forurensning kan oppstå og håndteres under krise og krig vil bidra til å styrke samfunnets samlede motstandskraft og redusere konsekvensene for befolkning og miljø.

Akutt radioaktiv forurensning

Akutt radioaktiv forurensning er utslipp av radioaktivitet til miljøet som ikke er tillatt av DSA. Mange typer uhell og ulykker med radioaktivitet vil føre til akutt radioaktiv forurensning.

Kommunene har et generelt beredskapsansvar etter sivilbeskyttelsesloven §§ 14 og 15, samt forskrift om kommunal beredskapsplikt, som innebærer at de skal planlegge for og å kunne håndtere uønskede hendelser innenfor sitt ansvarsområde. Utover dette har ikke kommunene noe tydelig ansvar for en hendelse med akutt radioaktiv forurensning jf. forskrift om radioaktiv forurensning og avfall § 3. Forurensningslovens bestemmelser om kommunens ansvar gjelder kun for annen akutt forurensning. Det vil likevel være i kommunens interesse at de ressursene som finnes tilgjengelig og som har relevant utstyr (spesielt måleutstyr for radioaktivitet) har planer som lar dem bistå i kartlegging og opprydning.

For mindre tilfeller av akutt forurensning (med unntak av radioaktiv forurensning), organiserer kommunene beredskapen i interkommunale samarbeid mot akutt forurensning (IUA). IUA består som regel av de lokale eller regionale brann- og redningsvesenene.

Enkelte IUA har beredskap mot akutt radioaktiv forurensning, som følge av at de har identifisert behov for dette i sine kommunale risiko- og sårbarhetsanalyser og at de på eget initiativ har anskaffet utstyr og kompetanse.

Nødetatene, inkludert brann- og redningsvesenet, vil som regel være først på skadested, og varsler DSA i henhold til egne prosedyrer.

DSA ser nytten av at forurensningslovens bestemmelser om kommunens ansvar for akutt forurensning også gjøres gjeldende for akutt radioaktiv forurensning. Det vil fastsette kommunenes ansvar for å ha beredskap mot mindre tilfeller av akutt radioaktiv forurensning, samt deres plikt til å bistå staten ved håndtering og opprydding etter større hendelser. For DSA som fagmyndighet, vil det også gi mulighet for å følge opp kommunene med et kompetanseløp og nødvendige ressurser. Videre vil det også tydeliggjøre DSAs rolle som forurensningsmyndighet med ansvar for statlig aksjonsledelse.

2.8 Kulturarv

Ansvarlig fagmyndighet: Riksantikvaren

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Kulturarv har ofte en sentral rolle i krig, enten som direkte mål, som økonomisk virkemiddel i ulovlig handel av kulturobjekter eller som propagandavirkemiddel i hybrid krigføring. Samtidig spiller kulturarv en viktig rolle i å opprettholde et samfunns motstandskraft i krig. Beredskap for kulturarv i krig må bygges i fredstid. Ettersom dagens trusler er sammensatte og komplekse, kreves en helhetlig tilnærming til både kulturarv og beredskap.

Selv om det er en viktig oppgave å beskytte kulturarv i tilfelle krig, stiller ikke dagens regelverk for beredskap konkrete krav til kommunenes rolle og ansvar. Kravene og forventningene fremgår heller mer indirekte og er i utvikling.

Hovedprinsippene for beredskap legges også til grunn i arbeidet med beredskap for kulturarv, og jf. ansvarsprinsippet har kommunene et ansvar for å arbeide med dette i fredstid. Videre slår Meld. St. 9 (2024–2025) *Forberedt på kriser og krig* (Totalberedskapsmeldingen) fast at kulturarv er en vesentlig del av sivilsamfunnet og dermed et viktig bidrag til totalberedskapen. I tilfelle krig, stiller regjeringen krav om at kulturarvsinstitusjoner skal fungere som normalt så langt det lar seg gjøre, og at de må forvente å få utvidede og nye roller.

Et eksempel på beredskapssamarbeid om kulturverdier

KKOA - Kriseressurssamarbeid for kulturinstitusjoner i Oslo og Akershus – er etablert av og for institusjoner som forvalter materielle kulturverdier og Oslo Brann- og redningsetat. Formålet med KKOAs samarbeid er å forbedre beredskapen, samt å forebygge og håndtere krisehendelser i regionens museer, arkiv og andre visnings- og bevaringsinstitusjoner for kunst og kultur.

Riksantikvarens bidrag til veilederen beskriver roller og ansvar slik det er i dag, og gir slik en status på dette utviklingsarbeidet. Riksantikvaren gir videre et innblikk i hvorfor og hvordan kulturarv er mål, middel og motstandskraft i krig, hvilke trusler som kan forekomme, og foreslår forebyggende tiltak som kan sees som viktig del av beredskap for kulturarv i tilfelle krig.

Nedenfor er generelle råd og forslag til strategiske grep. Disse handler om å "hekte" kulturarv på eksisterende løsninger. Det er viktig å fortolke kulturarv inn i begreper som "miljø" og

materielle verdier i plan- og bygningsloven og sivilbeskyttelsesloven, og som i "natur og kultur", "samfunnsstabilitet" og "demokratiske verdier og styringsevne" i samfunnssikkerhetsinstruksen. Oppsummert ønsker Riksantikvaren at kommunene kobler kulturarven til eksisterende oppgaver, ved å:

- Legge til rette for helhetlig samarbeid, på tvers av kommuner og tema.
- Lage interne rutiner for håndtering av uønskede hendelser som kan omfatte skade på kulturarv. Disse bør bli politisk forankret og tydelig kommunisere kommunalt ansvar.
- Oppfordre til tett dialog mellom statsforvalteren og fylkeskommunens kulturarvsansatte. Dette er viktig i sammenheng med øvelser som gjennomføres i kommunene i statsforvalterens regi, og for at kulturarv kan bli ivaretatt før, under eller etter en hendelse.
- Legge til rette for samarbeid med Sametinget og virksomheter med ansvar for samisk kulturarv og/eller nasjonale minoriteter der relevant.
- Få oversikt over, og inkludere, virksomheter som jobber med kulturarv inn i beredskapsarbeidet. Disse kan være fra fylkeskommunen, kommunen, en lokal/regional arkiv-, biblioteks eller museumsvirksomhet, en frivillig organisasjon, et religiøst samfunn osv.
- Inkludere kulturarvsaktører og kulturarv som tema i helhetlig ROS og beredskapsplaner med tilhørende tiltakskort.
- Få oversikt over kulturarv i kommunen, gjennom relevante databaser, kulturmiljøplaner osv. Oversikten bør danne grunnlag for hvilke kulturverdier kommunen skal prioritere å beskytte i tilfelle krig.
- Bidra til å sikre tilgang til relevante arkiver, ved å legge til rette for at dokumentasjon om eiendom, bygg, infrastruktur, tjenester, rettigheter og kulturarv er identifisert, sikret og digitalt tilgjengelig i løsninger som ivaretar både tilgang, integritet og informasjonssikkerhet i tilfelle krig.

Et utvalg veiledere:

- [Metodeveileder for risiko- og sårbarhetsanalyse av kulturmiljø - Riksantikvaren](#)
- [Risiko- og sårbarhetsanalyse | Kulturdirektoratet](#)
- [Veileder i sikring, beredskap og krisehåndtering for kulturminner — Norsk institutt for kulturminneforskning](#)
- [Recommendations from the European Commission-led expert group on the safeguarding of cultural heritage in Ukraine - Publications Office of the EU](#)
- [Disaster Risk Management for Cultural Heritage | ICCROM](#)

2.9 Kommuneplanlegging

Ansvarlig fagmyndighet: DSB

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Forebyggende samfunnssikkerhetsarbeid etter plan- og bygningsloven er et viktig verktøy for å bygge motstandsdyktige samfunn i fremtid.

Kommunen er lokal planmyndighet og har ansvar for å styre samfunnsutvikling og arealbruk gjennom kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, kommunedelplaner, reguleringsplaner og løpende byggesaksbehandling.

DSB anbefaler at totalforsvarshensyn integreres i kommunens planlegging. Aktuelle temaer som bør vurderes i den kommunale planleggingen

- vern av sivilbefolkningen (tilfluktsrom, evakuering og varslingsystemer)
- kritiske samfunnsfunksjoner (som vann, helse, transport, energi og ekom)
- kritisk infrastruktur og viktige objekter (både sivile og militære)
- kommunens beredskapsevne (øving, beredskapsplanverk, arbeidskraftberedskap, kriseledelse og kontinuitetsplanlegging)
- behov for tverrsektorielt samarbeid i og utover egen kommune
- mottak av allierte styrker (i de kommunene der det er aktuelt)

Helhetlig ROS etter sivilbeskyttelseslovens § 14 skal legges til grunn for planlegging etter plan- og bygningsloven, og er derfor et sentralt kunnskapsgrunnlag.

DSB utarbeider en veileder om totalforsvarets sivile interesser i kommunenes samfunns- og arealplanlegging. Veilederen vil gi nærmere råd om hvordan totalforsvarshensyn kan integreres i kommunal planlegging.

2.10 Næringsberedskap

Ansvarlig fagmyndighet: DSB

Sist oppdatert: 15. juni 2026

I den sivile delen av totalforsvaret er næringslivet en gruppe som råder over store ressurser, mange innsatsfaktorer som kan ha avgjørende betydning i krig. Næringsberedskapsloven, som hører inn under Nærings- og fiskeridepartementet, har som formål å avhjelpe forsyningsmessige konsekvenser av kriser ved å styrke tilgangen på varer og tjenester og sørge for nødvendig prioritering og omfordeling av varer og tjenester gjennom samarbeid mellom offentlige myndigheter og næringsdrivende. Loven regulerer forholdet mellom offentlige myndigheter og næringsdrivende ved forberedelser til og gjennomføring av samarbeidsrutiner og særskilte tiltak for kriser med vesentlige konsekvenser for tilgangen til varer og tjenester i Norge i sikkerhetspolitisk krise og krig.

I § 11 stiller loven krav til lokale myndigheters oppgaver. For at næringsdrivende skal kunne gjennomføre sine beredskapsoppgaver, skal kommuner og fylkeskommuner bistå med planlegging, forberedelse og gjennomføring av beredskapsoppgavene.

Et kraftfullt virkemiddel i loven er muligheten til å gi forskrifter i § 4. I 2025 fikk DSB ansvaret for å koordinere forsyningssikkerheten på vegne av NFD. Dette arbeidet er i prosess og det vil derfor komme mer informasjon om forventningene til kommunenes samordning og håndtering lokalt, etter hvert som arbeidet går fremover. Du kan lese mer om DSBs oppdrag [her](#).

2.11 Sosial beredskap

Ansvarlig fagmyndighet: Barne- og familiedepartementet, Barne-, ungdoms og familiedirektoratet og Barneombudet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

2.11.1 Barn og unges rettigheter i krig

Barns rettigheter gjelder også i kriser og krig. Etter Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon skal barnets beste være et grunnleggende hensyn, og barn har rett til å bli hørt (artikkel 12) og motta tilpasset informasjon (artikkel 13).

Dette innebærer at kommunal beredskap og håndteringsevne i krig må inkludere systematiske og dokumenterte vurderinger av konsekvenser for barn, og at barns synspunkter må innhentes på en måte som gir reell påvirkning.

Erfaringer fra pandemien viser at bortfall eller begrensninger i skole, fritidsaktiviteter, kulturelle aktiviteter og sosial kontakt fikk betydelige konsekvenser for barns utvikling og psykiske helse. Beredskap må derfor inkludere planer for å opprettholde eller raskt gjenopprette sentrale strukturer i barns hverdag, i tråd med prinsippet om å skjerme tjenester for barn så langt som mulig i kriser. Dette er særlig viktig i langvarige kriser og krig.

Tilpasset informasjon er avgjørende for trygghet og mestring. Når barn får informasjon og mulighet til å uttrykke seg, styrkes deres evne til å håndtere belastninger. Medvirkning kan bidra til økt mestringstro, bedre kommunikasjonsevne og økt mental robusthet hos barn, både i forkant av og eventuelt under krig.

Barneombudet jobber også for å få tydeliggjort sitt mandat i forbindelse med krig og kriser, herunder hvilken rolle de kan spille for å understøtte kommunene. Derfor kan det komme mer informasjon både i denne veilederen og på barneombudets egne nettsider etter hvert.

2.11.2 Barnevern

Det kommunale barnevernet er en sentral del av kommunens lovpålagte ansvar. Etter barnevernsloven § 15-1 første ledd har kommunen som rettssubjekt, representert ved kommunestyret og kommunedirektøren, det overordnede ansvaret for at alle oppgaver etter barnevernsloven utføres på en forsvarlig måte. Dette ansvaret kan ikke delegeres bort, jf. også kommuneloven § 2-1, som slår fast at kommunen selv har det øverste ansvaret for sine lovpålagte oppgaver. Dette ansvaret vil også gjelde for kriser i den høyere delen av krisespekteret.

Når ansvar og styringsrett ligger på øverste nivå, innebærer dette at kommunestyret og kommunedirektøren kan fastsette prioriteringer, retningslinjer, ressursrammer og

organisering av barnevernstjenesten innenfor lovens rammer. Samtidig setter barnevernsloven tydelige grenser for dette handlingsrommet. Kravene til barnets beste, faglighet og forsvarlighet, jf. barnevernsloven §§ 1-3 og 1-7, begrenser hvilken type instruks kommuneledelsen kan gi. Kommuneledelsen kan ikke gripe inn i eller styre utfallet av enkeltsaker på en måte som bryter med det faglige skjønnet barnevernstjenesten er pålagt å utøve. Dette er også presisert i barnevernsrundskrivet kap. 12.2, som fremhever at kommunens ansvar må utøves uten å krenke barnevernstjenestens lovbestemte faglige autonomi.

2.11.3 Kommunens ansvar for beredskap – og forventningen om involvering av barnevernstjenesten

Som en del av kommunens ansvar for forsvarlige tjenester etter barnevernsloven § 15-1, ligger det en klar forventning om at barnevernstjenesten involveres i kommunens arbeid med systematisk samfunnssikkerhet og beredskap, herunder helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse og kommunale beredskapsplaner. Kommunens øverste ledelse skal sikre at barnevernstjenesten har rammer, systemer og beredskap som gjør tjenesten i stand til å utføre sine lovpålagte oppgaver forsvarlig, også i ekstraordinære eller krisesituasjoner. Dette innebærer at barnevernstjenesten må inngå som en integrert del av kommunens beredskapsarbeid, både i planlegging, risikovurderinger, rutiner for håndtering av hendelser og i den operative beredskapsplanen.

2.11.4 Krisesenter

Krisesentertilbudet er et frivillig, gratis lavterskeltilbud, og et av de viktigste beskyttelses- og veiledningstilbudene for kvinner, menn og barn som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. Etter krisesenterlova er det kommunene som har ansvaret for å sikre et krisesentertilbud for den som er utsatt for vold eller overgrep i nære relasjoner. Ingen voldsutsatte skal avvises, og kommunen er forpliktet til å ta imot en voldsutsatt, uavhengig av kommunetilhørighet. Det er opp til kommunene selv å bestemme hvordan tjenesten skal organiseres og finansieres. Det er i dag 42 krisesentre i Norge, og de fleste krisesentrene er eid eller driftet i samarbeid mellom flere kommuner. Det følger av krisesenterlova § 2 at krisesentertilbudet skal være tilgjengelig og trygt for brukerne hele døgnet, året rundt. Fysisk sikkerhet er derfor avgjørende, og det er gitt en egen forskrift om fysisk sikkerhet i krisesentertilbudet, som stiller konkrete krav til sikkerheten.

Krisesentertilbudet er en lovpålagt kommunal tjeneste og kommunenes beredskapsplikt etter sivilbeskyttelsesloven § 14 og § 15, og forskrift om kommunal beredskapsplikt, vil ved krise i fredstid og ved krig også gjelde for denne tjenesten. Det innebærer at krisesentertilbudet må inngå som en integrert del av kommunens beredskapsarbeid, både i

planlegging, risikovurderinger, sårbarhetsanalyser, rutiner for håndtering av hendelser og i den operative beredskapsplanen, hvor også krav til fysisk sikkerhet for brukerne av krisesentertilbudet og ansatte må ivaretas.

2.12 Gravferd og krematorier

Ansvarlig fagmyndighet: Barne- og familiedepartementet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Gravlegging og kremasjon kan først skje når de etterlatte (den som sørger for gravferden, jf. gravplassloven § 9) ber om det, jf. gravplassloven §§ 10 og 11. Gravplassmyndighetens ansvar for kisten inntreer ikke før dette, og ikke før avdøde er identifisert og frigitt for gravlegging av politi og helsemyndigheter.

Kommunene har ansvar for å ha ledige graver for minst tre prosent av kommunens befolkning, se gravplassloven § 2 første ledd. Disse gravene må være klare til å tas i bruk, dvs. at jorden må være egnet (opparbeidet) for gravlegging av kister og urner. Gravplassmyndigheten er ansvarlig for gjennomføring av gravlegginger.

Det kirkelige fellesrådet i hver kommune er gravplassmyndighet, bortsett fra i de seks kommunene som har overtatt oppgaven, jf. gravplassloven § 23. Kommunene har finansieringsansvaret, jf. gravplassloven § 3 andre ledd.

Gravlegging eller kremasjon skal skje innen ti virkedager etter dødsfallet, jf. gravplassloven §§ 10, 12 og 13. Gravplassmyndigheten skal også ivareta gravene til utenlandske soldater og krigsfanger, såkalte krigsgraver, jf. gravplassloven § 27, forskrift om krigsgraver og Norges forpliktelser etter internasjonale konvensjoner.

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark har oppgaver etter gravplassloven for hele landet. Statsforvalteren har utarbeidet en nettbasert veileder som omtaler blant annet

- kravet til ledige graver
- krigsgraver
- naturlige graver i naturen og i vann
- frister for gravlegging og kremasjon

Forskrift om transport, håndtering og emballering av lik samt gravferd (Helse- og omsorgsdepartementet) stiller i § 2-1 krav til kjølerom: «Lokaler der håndtering av lik foregår skal ha tilfredsstillende kjølerom med tilstrekkelig kapasitet.» Forskriften stiller krav til håndtering og transport av lik. Se også bårerom eller kjølerom i Gravplassveileder.no.

En hendelse eller situasjon med svært mange dødsfall vil være en uønsket hendelse som kommunen skal vurdere hvordan påvirker kommunen, jf. sivilbeskyttelsesloven § 14. Beredskapsplaner etter helselovgivningen kan si noe om kommunens ansvar og arbeid i

situasjoner med svært mange dødsfall, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 5-2, helseberedskapsloven § 2-2 og smittevernloven.

Gravplassmyndigheten kan være en relevant deltaker i kommunale beredskapsråd for å samle alle samfunnssikkerhetsaktørene i kommunen, jf. Veileder til forskrift om kommunal beredskapsplikt, side 16.

2.13 Forsvarets forventninger til kommunene

2.13.1 Koordinering mot Forsvaret

Ansvarlig fagmyndighet: Forsvaret

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Det vil variere fra kommune til kommune hvilket behov Forsvaret har i kommunen, fra stort behov til intet behov. Heimevernet (HV) vil i de fleste kommuner være den lokale representanten for Forsvaret. Dette gjøres normalt av lokalt HV-områdesjef eller den områdesjefen peker ut.

Alle kommuner har ett eller flere HV-områder som ivaretar lokal tilknytning til Forsvaret. Enkelte av HV-områdene dekker flere kommuner. Her er det geografiske forskjeller. HV-området er representert i kommunen i alle krisesituasjoner, fra fred til krig. Områdesjefen har som en av sine oppgaver å delta i kommunalt beredskapsråd, samt bidra til kommunens utvikling av planer og ROS-analyser som omhandler kriser og væpnet konflikt.

Kommuner som har forsvarsinstallasjoner eller baser vil ha et kontaktpunkt også mot den avdelingen som har baseansvaret. Baseansvarlig avdeling bør delta i beredskapsrådet (i Forsvaret kalt lokasjonsmyndighet).

Kommuner som forventes å få alliert mottak til sin kommune vil ha en felles koordinering med HV og Forsvarets logistikkorganisasjons (FLO) regionale regimenter. FLO er ansvarlig for å planlegge og koordinere alliert mottak.

For å få bedre innsikt i om det ligger noen planer fra Forsvaret i kommunen, ta kontakt med lokal HV-områdesjef eller HV-distrikt. Kontaktinformasjon til HV-distriktene finnes i lenken.

[Om Heimevernet - Forsvaret](#)

Forsvarskommuner

Forsvarskommuner er kommuner som er vertskap for Forsvarets baser eller større forsvarsinstallasjoner, og hvor Forsvaret er en større arbeidsgiver. De største baseavdelingene tilhører Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, men det er også andre avdelinger i Forsvaret med dette ansvaret.

Det er viktig med en jevnlig koordinering mellom vertskommunen og Forsvarets lokale avdelinger rundt planverk for basen i krise og krig. Sikring og drift av basen under krise og krig bør inngå som en del av planverksdiskusjonene. Basens beliggenhet i forhold til bebyggelse bør inngå i ROS-analysen og i vurderingen av hvordan befolkningens sikkerhet skal ivaretas.

HV vil normalt ivareta sikringen av basen utenfor selve baseområdet, mens avdelingen som eier basen har ansvaret inne på basen og perimeterne. I enkelte tilfeller vil HV være ansvarlig for basen og ivareta begge roller.

2.13.2 Styrkeoppbygning og mobilisering

Forsvaret kan iverksette delvis eller full mobilisering. Når dette iverksettes, vil personellet som er styrkedisponert møte ved et av Forsvarets mottakssenter for å transporteres til sine oppsetningssteder. Det er et mottakssenter i hver landsdel, i alt fire sentre.

For HV vil det være lokal oppsetning med oppmøte på et utpekt oppsetningssted. Normalt brukes disse oppsetningsstedene i forbindelse med årlig trening.

Fritak for personell i samfunnskritisk stilling

Dersom kommunen identifiserer personell som innehar samfunnskritisk funksjon, kan det søkes om fritak for personen som innehar stillingen. Fritaket gjelder så lenge personen sitter i stillingen.

Søknaden sendes fra virksomheten til Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS).
[Fritaksordningen - Forsvaret](#)

2.13.3 Rekvisisjon av varer og tjenester

Forsvarets behov for sivile varer og tjenester (behovsoppgaver) koordineres av FLO og skal prioriteres på tvers på departementsnivå. Utførelsen kan gjøres lokalt gjennom kommunale tjenester, men må være forankret overordnet innenfor egen sektor.

[Lov om militære rekvisisjoner \[rekvisisjonsloven\] - Lovdata](#)

2.13.4 Situasjonsforståelse

Å bygge god situasjonsforståelse er viktig for å ivareta både militær og sivil sikkerhet. Et godt samarbeid mellom Forsvaret, politi, sivilforsvar og kommune er viktig for å skape felles situasjonsforståelse. Det å finne gode løsninger for informasjonsutveksling må være en del av beredskapsarbeidet. Dette kan være gjennom ugraderte eller graderte plattformer, men også gjennom liaisonering mellom sektorene.

Det er ikke alle kommuner som har tilgang til graderte plattformer. Derfor må kommunene og Forsvaret finne løsninger på hvordan gjensidig informasjon kan utveksles. Liaisonering er en anbefalt løsning.

2.13.5 Felles forståelse for sivil situasjon

Sivil beredskap og opprettholdelse av kritiske samfunnsfunksjoner i krise og væpnet konflikt er essensielt for forsvaret av Norge. NATO har definert syv basisfunksjoner som grunnkrav for sivil beredskap og samfunnets motstandskraft. Dette er definert i [NATOs artikkel 3](#).

Det er viktig at Forsvaret har innsikt i og forstår den sivile situasjonen for å hensynta den i operasjoner og i planlegging av nye operasjoner. Det er hensiktsmessig å få informasjonen systematisert likt i alle kommuner over hele landet. Dette vil forenkle deling av informasjonen til nabokommuner, og oppover til regionalt og nasjonalt nivå.

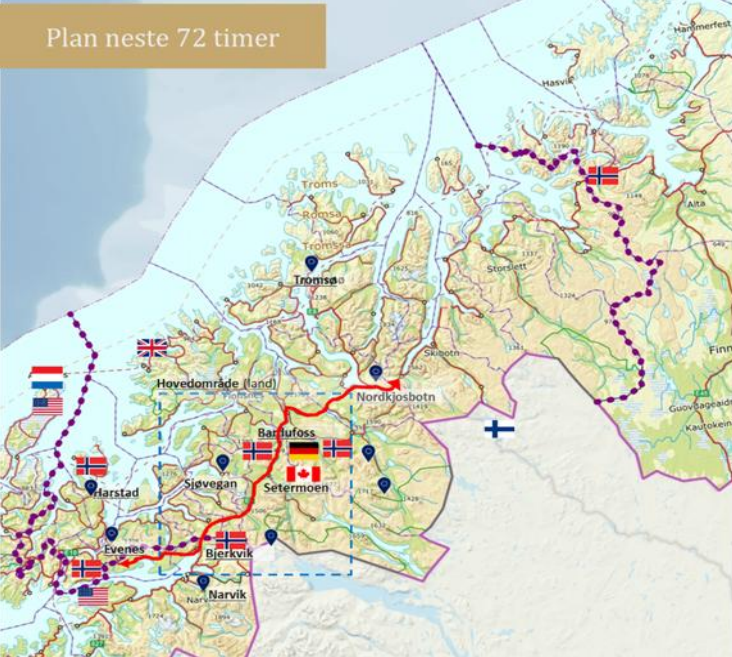
De syv grunnleggende forventningene til sivil motstandskraft kan forstås som beskrevet under:

1. Sikre kontinuitet i nasjonale styringssystemer: Myndighetene må kunne lede, fatte beslutninger, kommunisere disse og opprettholde sentrale samfunnsfunksjoner. Herunder ivareta befolkningens sikkerhet. For kommunen vil dette være evne til å lede og ivareta innbyggernes sikkerhet.
2. Sikre en robust kraftforsyning: Strøm, drivstoff og energiforsyning må fungere eller raskt kunne gjenopprettes. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur.
3. Sikre evnen til å håndtere ukontrollert forflytning av mennesker: Kommunen må kunne håndtere større flyktningstrømmer, evakueringer eller andre omfattende folkebevegelser uten at det lammer kritiske samfunnsfunksjoner eller militære operasjoner.
4. Sikre robust mat- og vannforsyning: Befolkningen skal ha tilgang til trygg mat og drikkevann selv ved langvarige forstyrrelser, bortfall eller sabotasje av forsyningskjeder.

5. Sikre evnene til å håndtere masseskadesituasjoner og kritiske helsetjenester:
Helsevesenets og redningstjenestens evne til å håndtere et stort antall skadde eller syke, inkludert pandemier og andre omfattende helsekriser, i tillegg evne å håndtere det over tid.
6. Sikre robuste sivile kommunikasjonssystemer: Telekommunikasjon, internett og andre kommunikasjonssystemer må fungere. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur. Ved bortfall av systemer må kommunen ha alternative løsninger for å kunne informere befolkningen.
7. Sikre robuste transportsystemer: Vei, jernbane, sjø- og lufttransport må opprettholdes slik at både samfunnet og militære styrker kan forflytte personell, materiell og forsyninger. Det betyr at utpekte havner og flyplasser må opprettholde drift. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur.

DSBs nettside om NATO beskriver de syv grunnleggende forventningene til motstandsdyktighet, NATOs arbeid med sivil beredskap og sivilt-militært samarbeid, samt DSBs rolle i dette arbeidet.

Forsvaret har utviklet en rapporteringsmal som benytter NATOs 7 grunnleggende forventninger til sivil motstandskraft. Denne malen anbefales brukt i forbindelse med beredskapsråd. Den bidrar til å etablere et sivilt situasjonsbilde med et felles utgangspunkt, som er gjenkjennbart på tvers av kommuner og forvaltningsnivåer. Malen er testet på Nordic Response 24, og Cold Response 26.

Kort beskrivelse av hendelse

- 1. Status - evne til å lede hendelsen**
 - Nytt etablerte ordninger
- 2. Status kraftforsyning**
 - Militære styrker påvirker ikke kraftforsyning og føringer for utgruppering knyttet til strømmnett er gitt.
- 3. Status evne til å håndtere store mengder mennesker**
 - Intet å rapportere
- 4. Status tilgang til mat- og vann**
 - Militære stryker er selvforsynt og det meste er forhåndsrekvirert i forkant av øvelsen.
- 5. Status for å håndtere masseskadesituasjoner**
 - Forsvaret kan støtte politi med sikring og helse med sanitetspersonell.
 - Har helikopterkapasitet og ambulanser.
- 6. Status kommunikasjonssystemer**
 - Våre operasjoner vil ikke påvirke sivile kommunikasjonssystemer.
- 7. Status transportakser**
 - Det vil bli økt trafikkbelastning og til tider begrenset fremkommelighet på E-6 fra Bjerkvik til Nordkjosbotn.

Bildetekst: Eksempel på rapportering utarbeidet av Hæren og HV for bruk i kommunalt beredskapsråd.

2.13.6 Sikring av kritisk infrastruktur

Militær kritisk infrastruktur

Forsvaret definerer hva som er militær kritisk infrastruktur. Dette er normalt militære installasjoner, men kan være sivile installasjoner som understøtter militære operasjoner, som havner og flyplasser. Disse er planlagt sikret av Forsvaret. I krise og krig vil sikringen rundt disse objektene forsterkes. Dette kan påvirke sivilbefolkningens mulighet til ferdsel og mulighet til å oppholde seg nært disse objektene. Det kan også medføre økt risiko å oppholde seg i området nær militær kritisk infrastruktur.

God dialog med kommunen og Sivilforsvaret blir derfor viktig for å ivareta god sikring samtidig som befolkningens sikkerhet blir ivaretatt.

Sivil kritisk infrastruktur

Politiet har en rekke sivil kritisk infrastruktur som de skal sikre i en krise og krig. Dette kan være kraftindustri, olje- og gassinstallasjoner, osv. Når politiets ressurser er uttømt, forventes det at Forsvaret blir bedt om å overta i bistand til politiet. Dette er ofte forhåndsplanlagte objekter hvor HV har planer for sikring.

HV-området med ansvar for sikring av objektet vil gjennom dialog med objektseier og kommune ivareta koordinering av behov for sikringstiltak, og sivile hensyn som må tas i forhold til sikring av objektet og sikring av befolkningen.

Risiko- og sårbarhetsanalyse i områder med militær og sivil kritisk infrastruktur

Plan- og bygningsloven (pbl) setter krav til at arealplaner hensyntar risiko og sårbarhet som kan true liv, helse, miljø, viktig infrastruktur og materielle verdier, jf. pbl § 3-1h. Bevissthet om risiko og sårbarhet tidlig i planprosessen er viktig for å kunne forebygge uønskede hendelser.

Det klare utgangspunktet bør være at tilstedeværelsen av et militært objekt av operativ betydning i et planområde, som for eksempel en militær flyplass, representerer et risikoelement i krise og krig. Militære installasjoner er generelt lovlige mål for krigshandlinger. Erfaringer fra Ukraina viser at motstanderen ikke følger folkeretten, og angriper sivile mål av nasjonal betydning. I arealdisponeringen rundt militær og sivil kritisk infrastruktur bør risiko for følgeskader hensyntas. Risikoen for følgeskader (lovlig og ulovlig) øker proporsjonalt med målets viktighet. Risikovurderingene av sivile følgeskade rundt sivile og militære objekter må derfor inngå i risiko- og sårbarhetsanalyse etter pbl. § 4-3.

2.13.7 Alliert mottak og vertlandsstøtte

Utøvelse av vertlandsstøtte skal være planlagt og forberedt slik at den understøtter alliert forsterkning av Norge, samt bidrar til å opprettholde allierte styrkers stridsevne under gjennomføring av trening, øvelser og operasjoner. Planlegging og gjennomføring av vertlandsstøtte skal sees på som en fellesoperasjon og deles generisk inn i fem faser:

1. Forberedelsesfasen: Intensjonen med denne fasen er at allierte forsterkningsplaner gjøres realiserbare gjennom nødvendige avklaringer og ressursatte forberedelser blant alle aktørene som har et oppdrag i vertlandsstøtteoperasjonen.
2. Mottaksfasen (Reception, Staging and Onward Movement and Integration (RSOM- I): De allierte vil deployere til Norge med forskjellige transportmetoder. Konseptuelt er Norge ansvarlig for mottaksoperasjonen, RSOM, fra de allierte kommer inn i norsk territorialfarvann og frem til de står i sine samlingsområder. Når styrkene har ankommet samlingsområdet blir personell og materiell satt sammen til avdelinger. Integrering i nasjonale og/eller andre multinasjonale avdelinger avslutter fasen.
3. Understøttelsesfasen: Norge som vertsnasjon understøtter de allierte i den pågående operasjonen.
4. Returfasen (Disengagement - Rearward Movement Staging and Dispatch (D-RMSD)). Denne fasen dekker tilbakeføring og returtransport av de allierte styrkene og det norske ansvaret strekker seg frem til de allierte har forlatt norsk territorium/territorialfarvann.
5. Regenereringsfasen. Fasen omfatter avsluttende prosesser etter at trening, øvelser eller operasjoner er gjennomført på norsk territorium/territorialfarvann.

I Forsvarets planverk er det identifisert områder som er egnet for å gjennomføre alliert mottak. Fylker og kommuner dette angår, med tilhørende havner og infrastruktur, er gjort kjent med planene for mottak i deres område, og har som oppdrag å understøtte denne operasjonen. Valg av område vil være avhengig av situasjonen.

2.14 Beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon i krig

Ansvarlig fagmyndighet: Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)

Sist oppdatert: 15. juni 2026

I konflikter, krise og krig er informasjonsoverlegenhet viktig. Det er av stor betydning å beskytte egen informasjon som kan ha verdi for en motstander å tilegne seg, og som har skadepotensial for nasjonale sikkerhetsinteresser. Potensielle motstandere vil legge betydelige ressurser i å skaffe seg innsyn i sikkerhetsgradert informasjon, og beskyttelsen av slik informasjon må derfor være solid. Informasjonen må beskyttes i hele krisespekteret, men tiltak kan variere avhengig av situasjonen. Lov om nasjonal sikkerhet med forskrifter (sikkerhetsloven) gir bestemmelser om hvordan slik informasjon skal identifiseres, klassifiseres, beskyttes og håndteres.

Totalforsvarskonseptet samt det utstrakte offentlig/private samarbeidet i samfunnet med tilhørende avhengigheter og verdikjeder krever at beskyttelsen skjer bredt i samfunnet. Den sikkerhetspolitiske situasjonen som Norge befinner seg i, understreker behovet. Det er derfor avgjørende at nasjonale, regionale og lokale myndigheter har god og omforent situasjonsforståelse for å kunne avdekke, forhindre og håndtere sikkerhetstruende aktivitet. Fylkeskommuner og kommuner utgjør en viktig del av totalforsvaret og er vesentlige for opprettholdelsen av kritiske samfunnsfunksjoner i krise og krig. For å skape et motstandsdyktig totalforsvar er det behov for en robust kommuneforvaltning.

NSM gir informasjon, råd og veiledning om identifisering, gradering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon. Statsforvalterne har også en viktig rolle i samordning og veiledning av kommunene knyttet til roller og ansvar etter sikkerhetsloven.

2.14.1 NSM sine forventninger til kommunene før krise og krig

Alle statlige, fylkeskommunale og kommunale organer er omfattet av sikkerhetsloven, jf. lovens § 1-2. Dette betyr at alle kommuner i Norge må tilfredsstillende de generelle krav til forebyggende sikkerhet som følger av kapittel 4 i loven. Kravene omfatter blant annet å ha et styringssystem for sikkerhet, vurdere risiko, gjennomføre sikkerhetstiltak og øvelser, dokumentere sine vurderinger og være i stand til å oppdage og varsle om sikkerhetstruende forhold. I tillegg er det viktig å identifisere og kartlegge relevante avhengigheter kommuner og fylkeskommuner har.

For at kommunene skal kunne jobbe effektivt og helhetlig med sikkerhet, er det viktig å ha et godt styringssystem for sikkerhet, som en integrert del av virksomhetsstyringen. Det må dessuten være tydelig hvem som er virksomhetens leder og dermed ansvarlig i sikkerhetslovens forstand.

For å sørge for at verdier som finnes i kommuneforvaltningen blir identifisert og beskyttet tilstrekkelig, skal det gjennomføres risikovurderinger regelmessig for å ha et godt informasjonsgrunnlag ved beslutning om hvilke tiltak som skal implementeres. I tillegg skal sikkerhetstilstanden jevnlig kontrolleres. Oppdatering av avhengighetsforhold skal være en del av risikovurderingen. God risiko- og sikkerhetsforståelse også hos kommunens ansatte, leverandører og oppdragstakere er viktig. EOS-tjenestenes vurderinger og kommunens egne vurderinger bør så langt det er sikkerhetsmessig forsvarlig gjøres tilgjengelig for disse målgruppene.

Kommunene har behov for tidsriktig og relevant sikkerhets- og trusselinformasjon. Dette behovet vil øke i krise og krig. Det er ikke mulig å si på forhånd hvilken kommune som vil ha dette behovet. Dette gjør det nødvendig at alle kommuner nå så raskt som mulig setter seg i stand til å motta, behandle og oppbevare sikkerhetsgradert informasjon, minimum på BEGRENSET nivå.

Sikkerhetsloven stiller krav til merking, behandling, oppbevaring og destruksjon av gradert informasjon. Informasjon som er sikkerhetsgradert BEGRENSET skal eksempelvis oppbevares i avlåst rom eller nedlåst i oppbevaringsenhet. Dette betyr at kommuner og fylkeskommuner kan motta og oppbevare fysiske dokumenter gradert BEGRENSET i egne lokaler, så lenge kravene til oppbevaring er oppfylt. For informasjon gradert KONFIDENSIELT og høyere stilles det strengere krav.

Informasjon er sikkerhetsgradert dersom det kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser om informasjonen blir kjent for uvedkommende. Informasjonen graderes ut ifra hvilke skadefølger det kan få:

- STRENGT HEMMELIG - dersom det kan få helt avgjørende skadefølger
- HEMMELIG - dersom det kan få alvorlige skadefølger
- KONFIDENSIELT - dersom det kan få skadefølger
- BEGRENSET - dersom det i noen grad kan få skadefølger

Relevant informasjon for kommuner å sikkerhetsgradere kan eksempelvis være beredskapsplaner, dokumenter i byggesaker og plantegninger.

Departementene vil innen ulike samfunnssektorer ha utpekt objekter og infrastruktur som er skjermingsverdige etter sikkerhetsloven. Dette er objekter hvor det kan ha skadefølger for grunnleggende nasjonale funksjoner eller nasjonale sikkerhetsinteresser om funksjonaliteten blir redusert eller de blir utsatt for ødeleggelse eller rettsstridig overtakelse. Det er den som eier eller råder over objektene som har plikt til å beskytte disse. Slike objekter bør imidlertid også beskyttes mot uønsket informasjonsinnhenting og det kan være grunn til å gjøre verdivurderinger av informasjon knyttet til disse.

Kommunene kan fra NSM få tilgang til oversikt over skjermingsverdige objekter i respektive kommuner for å kunne vurdere behovet for gradering av eventuell informasjon i kommunenes besittelse.

Beskyttelsen av sikkerhetsgradert informasjonen skal i det daglige etableres som grunnsikring. Tiltakene omfatter krav som fremgår av lov og forskrift, samt eventuelle tiltak utledet av virksomhetens egen risikovurdering, som igjen er basert på det gjeldende trusselbildet. Tiltakene kan omfatte adgangskontroll inn til bygg eller kameraovervåking av områder. I det digitale domenet skal sikkerhetsgradert informasjon behandles på godkjente systemer hvor nødvendige sikkerhetstiltak er implementert. Kommunens ordinære ugraderte systemer kan ikke benyttes.

Om en kommune har blitt rammet av sikkerhetstruende virksomhet, eller det er begrunnet mistanke om at slik virksomhet har rammet eller vil kunne ramme virksomheten eller andre virksomheter, eller det er begått alvorlige brudd på krav til sikkerhet i kap. 5-7 iht. loven skal kommunen umiddelbart varsle NSM.

Dersom kommunene oppdager eller mistenker å ha blitt utsatt for digitale angrep, skal Helse- og kommuneCERT i Norsk Helsenett informeres, med kopi til NSM som nasjonal responsfunksjon. Det bør også vurderes å kontakte statsforvalteren og lokalt politi. For

håndtering og rapportering av digitale angrep vises i det til [Nasjonalt rammeverk for håndtering av digitale angrep](#). Kontaktinformasjon skal holdes oppdatert.

Dersom en kommune får kunnskap om en planlagt eller pågående aktivitet som kan medføre en ikke ubetydelig risiko for at nasjonale sikkerhetsinteresser blir truet, skal kommunene uten hinder av taushetsplikt varsle NSM for eventuelt videre oppfølging overfor ansvarlig sektordepartement. Det er viktig at kommunene har lav terskel for å varsle om slike saker.

Statsforvalterne har en viktig supplerende rolle til NSM i samordning og veiledning av kommunene knyttet til roller og ansvar etter sikkerhetsloven. Av tildelingsbrev og hovedinstruks for Statsforvalterne for 2025 er det tre punkter som direkte adresserer krav og plikter etter sikkerhetsloven. Statsforvaltere skal

- informere kommunene om krav og plikter etter sikkerhetsloven
- varsle NSM ved sikkerhetstruende hendelser etter sikkerhetsloven paragraf 4-5
- veilede innen kommunal beredskapsplikt og sikkerhetsloven, slik at kommunene er forberedt på å ta sitt samlede ansvar i den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen

Selv om statsforvalteren har plikt til å varsle NSM, har kommunen fortsatt en selvstendig varslingsplikt etter sikkerhetsloven.

2.14.2 Områder som kommunene må være særlig forberedt på ved krise og krig

Oppdaterte risikovurderinger

Risikovurderinger vil måtte oppdateres hyppigere i krise og krig, ettersom endringer i virksomheten eller i trusselbildet kan forekomme når som helst, jf. virksomhetsikkerhetsforskriften § 12 siste ledd. For eksempel kan informasjonssystemer som håndterer gradert informasjon behøve jevnlig revurdering av risiko dersom disse har høy endringsfrekvens eller eksponering mot internett.

Siden risikovurderingene beskriver virksomhetens verdier, sårbarheter og konsekvenser ved bortfall eller reduksjon, vil det være naturlig at disse skjermes med sikkerhetsgradering.

Implementering av påbygningstiltak

Påbygningstiltak til grunnsikringen av sikkerhetsgradert informasjon kan etableres ved å forsterke allerede etablerte fysiske, menneskelige, organisatoriske og elektroniske

sikkerhetstiltak, eller ved å etablere helt nye tiltak for å kunne håndtere nye trusler eller sårbarheter. Dette kan gjøres ved å utvide soner, forsterke perimetersikring eller øke egen patruljering og vakthold. Slike tiltak bør være enkle og raske å etablere, og samtidig raskt kunne deaktiveres. Påbyggingstiltakene bør utarbeides basert på scenarioer fra risikovurderingen.

Et eksempel på forholdet mellom grunnsikring og påbygningstiltak kan være at virksomheten i utgangspunktet bruker sikkerhetsdører med et avansert elektronisk låssystem til alle adgangspunkter. I en normalsituasjon er det da tilstrekkelig at de ansatte åpner døren med sitt adgangskort. Dersom risikoen øker kan det som et påbygningstiltak innføres PIN-kode for å kunne åpne dørene. Ved heving av risiko til et høyere nivå kan det i tillegg innføres adgangsbegrensning.

Unntak fra krav og nødrett

Sikkerhetsloven med forskrifter åpner for at virksomheter kan søke unntak fra enkelte sikkerhetskrav. Disse mulighetene må kommunene ha satt seg inn i med tanke på eventuell situasjonsbestemt og begrunnet søknad til riktig myndighet.

Nødrett kan også hjemle unntak fra å følge regelverket. Virksomhetsikkerhetsforskriften § 71 sier at en person kan gis tilgang til skjermingsverdig informasjon (...) uten å være autorisert eller klarert dersom vilkårene i straffeloven § 17 om nødrett er oppfylt. En virksomhet som gir en slik tilgang, skal uten ugrunnet opphold varsle klareringsmyndigheten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet om hvilke personer dette gjelder, og hvilket graderings- eller klassifikasjonsnivå personen har fått tilgang til. Det er imidlertid viktig å understreke at man ikke kan planlegge med nødrett.

NSM har utgitt flere veiledere som er relevante for kommuner og fylkeskommuner i arbeidet med å etablere system for håndtering av informasjon i krise og krig.

- [Veileder i sikkerhetsstyring](#)
- [Grunnprinsipper for sikkerhetsstyring](#)
- [Veileder i sikkerhetsgradert informasjon](#)
- [Veileder i håndtering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon](#)
- [Veileder i fysisk sikkerhet](#)
- [Håndbok i verdivurdering av informasjon](#)

2.15 Erfaringer fra Ukraina

Ansvarlig fagmyndighet: DSBs avdeling for brann og redning og KS

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Ukraina er nå i sitt femte år etter fullskala invasjonen 24. februar 2022, der vår egen nabo Russland har angrepet en av sine andre naboer. I dagens sikkerhetspolitiske situasjon er det viktig at vi ser hen til og vurderer de erfaringene som gjøres i Ukraina for å sikre egen læring. Denne læringen kan gjøre Norge bedre rustet dersom det samme skulle skje oss.

Erfaringene som deles her, er ikke ment som en komplett analyse av alle de hendelser som kan treffe en kommune i en sikkerhetspolitisk krise eller krig. Målet er heller ikke å kunne gi alle svar en kommune vil trenge for å forberede seg til det øverste krisespekteret. Men erfaringene fra Ukraina peker på en rekke overordnede forhold og behov som man må forberede seg på.

2.15.1 Hva har ukrainske kommuner erfart gjennom krigen?

Bortfall av strøm

Det som tydeligst har påvirket livskvaliteten til sivilbefolkningen i Ukraina, er bortfall av strøm etter målrettede angrep mot transformatorer og koplingsentraler for strøm. Angrepene har variert i styrke og omfang, men har vært intensivert spesielt gjennom kuldeperioder. Som et moderne samfunn er innbyggerne i Ukraina helt avhengig av elektrisitet til varme, lys, drift av sykehus, pumpestasjoner for vann og kloakk, og andre livsnødvendige installasjoner.

Ukraina har til en viss grad klart å holde seg med tilgang på strøm takket være nødaggater i større og mindre størrelser.

Behovet for strøm vil variere i Norge fra kommune til kommune, derfor bør det gjennomgås med detaljerte behovsanalyser lokalt både for aggregater, infrastruktur og drivstoff.

Sikre tilgangen på rent drikkevann

Drikkevann er et knapt gode i Ukraina, og mangel på vann medfører store problemer for lokale, regionale og statlige myndigheter. Rørledninger er ødelagt på grunn av missil- og/eller dronedslag, pumpestasjoner mangler strøm eller rensesetninger for kloakk har gått tett med konsekvens at drikkevannskilder har blitt forurenset. En [UNICEF-rapport](#) har dokumentert at over 30% av Ukrainas drikkevann ikke holder god nok kvalitet. Det er også pekt på en stor mangel på kompetent personell (rørleggere) som kan håndtere og bygge opp

igjen ødelagte rør. Konsekvensen blir at myndigheter over store deler av landet må organisere vannutdeling med tankbiler i kortere eller lengre perioder.

Tilgang på hjelp lokalt

På grunn av både bortfall av strøm og drikkevann samt behov for å få ut korrekt informasjon til innbyggerne, har ukrainske myndigheter lokalt i kommunene opprettet såkalte "Uovervinnelighetspunkter" (Points of Invincibility «Пункт незламності»). På disse stedene kan innbyggerne få tilgang på strøm, vann, varme, enkel helsehjelp, internett, informasjon fra lokale myndigheter og noen å snakke med. Frivillige kan også hjelpe til med barnepass når det er behov. Hjelp fra frivillige organisasjoner er kanalisert og koordinert gjennom disse stedene. Utforming av slike punkter varierer fra store oppblåsbare telt i gatene til rom i undergrunnsbanen i Kyiv som rommer fra 40 til 500 mennesker. I hele Ukraina er det per januar 2026 mer enn 10.600 slike møtesteder i drift, og i Kyiv alene er det over 1.000 steder. EU har bistått med å sikre aggregater til slike møtesteder. Sverige har etablert tilsvarende løsninger gjennom såkalte trygghetspunkter.

Logistikk av mennesker og materiell

Gjennom krigen har det i varierende grad vært behov for forflytting av innbyggere. I starten var det millioner av flyktninger som måtte forflytte seg både internt i landet og til andre land. Behovet for å kunne flytte mennesker har vist seg å vedvare på grunn av en militær front som beveger seg, regionale bortfall av strøm og/eller vann, oversvømmelser på grunn av ødelagte dammer, eller store boligområder som har blitt ødelagt av droner og missiler.

Konsekvensen er behov for kapasiteter som kan transportere og ta imot flyktninger på kort varsel. Lokale, regionale og statlige myndigheter som SES of Ukraine har dette ansvaret.

Ukrainsk brann- og redningstjeneste har måttet

- omstille seg fra tradisjonell brannberedskap til krigsoperativ redningstjeneste
- jobbe under konstant trussel om angrep
- operere med sterkt redusert materiell
- bli mer mobile, fleksible og improviserende
- avhenge av internasjonal støtte for å opprettholde grunnleggende kapasitet

Brannmannskap må ofte rykke ut til områder som fortsatt er under beskytning. De håndterer

- branner etter rakett- og artilleriangrep
- sammenraste bygninger med mennesker fanget under ruinene
- skadde sivile i områder uten fungerende infrastruktur
- bortfall av kritisk infrastruktur (vann, strøm, kommunikasjon)

Dette har gjort redningsarbeid langt farligere enn i fredstid og krever kontinuerlig risikovurdering.

Dette har ført til en taktikk der redning prioriteres før full brannkontroll, og der improvisasjon og hurtig omdisponering av mannskap er nødvendig. Ukrainske brannledere beskriver dette som arbeid under «svært utfordrende og usikre rammer».

Læringspunkter for norske kommuner

Russlands fullskala invasjon av Ukraina i 2022 har satt ukrainske kommuner under et ekstremt og langvarig press. Erfaringene de har gjort seg kan gi unik innsikt i hvordan kommuner kan fungere under krig og krigslignende tilstander. Ukrainske kommuner har hatt en avgjørende rolle i å opprettholde grunnleggende samfunnsfunksjoner, håndtere humanitære behov og støtte nasjonale myndigheter. Erfaringene viser tydelig at kommunenes evne til å opprettholde tjenester og sikre befolkningen også i en krigssituasjon er en forutsetning for statens samlede motstandskraft.

Ukrainske kommuner har i stor grad vært operative gjennom hele krigen. Et stort flertall av kommunene opprettholdt eller gjenopptok raskt normal drift etter fullskala-invasjonen, til tross for omfattende ødeleggelse og usikkerhet. Samtidig har kommunene måttet håndtere flere samtidige kriser: ødeleggelse av kritisk infrastruktur, store befolkningsforflytninger, press på helsetjenester og mangel på personell. Erfaringen er dermed at kommunene ikke bare er tjenesteytere, men sentrale aktører i krisehåndtering og samfunnets totale motstandsevne.

En gjennomgående erfaring fra Ukraina er betydningen av å kunne opprettholde kritiske tjenester under svært krevende forhold. Angrep på energiinfrastruktur har ført til langvarige strømbrudd, noe som har hatt direkte konsekvenser for helse, vannforsyning og kommunikasjon. Kommunene har i stor grad basert seg på nødstrøm og alternative løsninger for å sikre grunnleggende funksjoner, ofte med krevende logistikk- og ressursbehov. Samtidig har ødeleggelse av vannsystemer og mangel på strøm gjort drikkevann til en kritisk knapphetsfaktor flere steder. Erfaringene viser at det er nødvendig å planlegge for langvarig bortfall av infrastruktur, og at redundans og alternative løsninger er avgjørende.

Flere kommuner har derfor utviklet mer robuste og desentraliserte energiløsninger. Overgangen fra sentraliserte systemer til flere mindre og distribuerte energikilder har redusert sårbarheten for angrep, samtidig som det gir større lokal fleksibilitet. Bruk av solenergi, batterilagring og lokale kraftløsninger har blitt en sentral del av beredskapen. Dette illustrerer betydningen av å spre risiko og unngå enkeltpunkter av svikt.

Et annet sentralt tiltak har vært etableringen av fysiske møteplasser for befolkningen, ofte omtalt som «resilienspunkter». Disse fungerer som lokale knutepunkter for strøm, varme, vann, informasjon og sosial støtte, og bidrar til både praktisk overlevelse og opprettholdelse

av sosial stabilitet. Erfaringen viser at slike fysiske samlingspunkter er særlig viktige når digitale og tekniske systemer svikter.

Krisekommunikasjon har vist seg å være en kjerneoppgave for kommunene. Ukrainske erfaringer viser at det ikke er tilstrekkelig å basere seg på én kommunikasjonskanal. Kommunene har derfor utviklet systemer der digitale løsninger suppleres med analoge kanaler som oppslag, lokale kontaktpersoner og direkte formidling i lokalsamfunnene. Rask, tydelig og kontinuerlig kommunikasjon er avgjørende for å motvirke usikkerhet, rykter og desinformasjon, som i krigssituasjoner kan utgjøre en direkte trussel mot sosial stabilitet.

En særlig viktig erfaring er betydningen av samarbeid mellom kommunen, sivilsamfunnet og næringslivet. I Ukraina har frivillige, innbyggere og lokale virksomheter spilt en sentral rolle i krisehåndtering, både gjennom direkte innsats og gjennom støtte til kommunale tjenester. Kommunene fungerer i stor grad som koordinatorene for lokale ressurser, og krisehåndtering fremstår som et samspill mellom myndigheter og samfunn, snarere enn en ensidig offentlig oppgave.

Krigen har også ført til betydelig personellmangel som følge av mobilisering og flukt, noe som har tvunget kommunene til å organisere arbeidet mer fleksibelt. Ansatte må kunne fylle flere roller, og både frivillige og internt fordrevne har blitt integrert i tjenesteproduksjonen. Samtidig har digitalisering og bruk av skybaserte løsninger gjort det mulig å opprettholde administrative funksjoner selv når fysiske lokasjoner er utilgjengelige. Erfaringene peker på behovet for fleksible organisasjoner som kan tilpasse seg raskt skiftende rammebetingelser.

Evakuering og håndtering av befolkningsforflytninger har vært en sentral oppgave for mange kommuner. Dette har krevd kapasitet til både rask transport og mottak av mennesker, samt koordinering mellom lokale, regionale og nasjonale aktører. Erfaringene viser at slike oppgaver ikke kan løses ad hoc, men krever planlegging og tydelige ansvarsforhold i forkant.

Tillit fremstår som en grunnleggende faktor i krisehåndteringen. Det er dokumentert at ukrainere i stor grad har høy tillit til lokale myndigheter, og denne tilliten bidrar til etterlevelse av tiltak og stabilitet i lokalsamfunnene. Tillit bygges over tid, men forutsetter blant annet tydelig kommunikasjon, nærhet til innbyggerne og evne til å levere tjenester også under press.

Hva betyr dette for oss?

For norske kommuner peker erfaringene fra Ukraina på flere relevante forhold. For det første viser de betydningen av å planlegge for bortfall av kritisk infrastruktur over lengre tid. For det andre understreker de behovet for redundans og desentraliserte løsninger. Videre viser de viktigheten av fysiske møteplasser for befolkningen, robuste kommunikasjonsløsninger og et tett samarbeid med sivilsamfunnet. Erfaringene peker også på behovet for fleksible organisasjoner og evne til rask omstilling.

Samtidig er det vesentlige forskjeller mellom Ukraina og Norge som påvirker hva som kan overføres direkte. Ukraina befinner seg i en aktiv krigssituasjon med kontinuerlige angrep på sivil infrastruktur, noe som gir et helt annet skade- og trusselnivå enn det norske kommuner normalt vil møte. Ukrainas erfaring med konflikt siden 2014 har også bidratt til en høyere grad av mobilisering og beredskapskultur i befolkningen. Videre innebærer krigsrettstilstand i Ukraina at lokale myndigheter har utvidede fullmakter og opererer under andre rettslige rammer enn i Norge, blant annet med redusert grad av transparens og demokratiske prosesser.

I tillegg er mange ukrainske kommuner avhengige av internasjonal støtte for å opprettholde tjenester, og ressursgrunnlaget er i mange tilfeller betydelig svakere enn i Norge. Dette påvirker både hvilke tiltak som er nødvendige og hvordan de kan gjennomføres.

Samlet sett viser erfaringene fra Ukraina at kommunene er en bærebjelke i samfunnets evne til å håndtere krig. Effektiv krisehåndtering på lokalt nivå forutsetter evne til å opprettholde kritiske tjenester, fleksibel organisering, tydelig kommunikasjon og tett samarbeid med samfunnet rundt. For norske kommuner gir erfaringene et viktig grunnlag for å videreutvikle egen beredskap, særlig med hensyn til robusthet, redundans og lokal ressursmobilisering.

2.15.2 Kulturarv og erfaringer fra Ukraina

Fra 2023-2025 ledet Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) et internasjonalt forskningsprosjekt sammen med forskere fra Skottland og Spania. Prosjektet *Destructive Exploitation and Care of Cultural Objects. Professional/Public Education for sustainable heritage management* (DECOPE) hadde som mål å identifisere utfordringer og resultater i forbindelse med lokale, nasjonale og internasjonale hjelpeprosjekter, og finne ut hvordan effektivt målrettet støtte til fagmiljøer og grupper som jobber for å ta vare på kulturarv kan foregå. Funnene viste at:

- Frivillige, lokale kulturinstitusjoner og myndigheter handlet raskere enn sentrale myndigheter, da de kjenner lokale behov, nettverk og sårbarheter best.
- Kulturinstitusjoner fungerer som sosiale infrastrukturer gjennom å organisere frivillighet, distribuere hjelp, skape møteplasser, bidra til psykososial støtte osv.
- Samarbeid mellom lokale myndigheter og sivilsamfunn er avgjørende.
- Små steder og hverdagskultur blir ofte oversett, da nasjonal og internasjonal støtte gjerne går til mer "prestisjefyllt" kulturarv. Lokale myndigheter må derfor ha ekstra fokus på beredskap for lokal kulturarv.
- Kulturarv handler også om folkehelse og tilhørighet. Omsorg for kulturarv henger sammen med blant annet traumebehandling, sosial støtte og stedsidentitet.
- Lokale nettverk og brobyggere er avgjørende for å kople ulike nivåer og sektorer sammen.

Kulturarv er del av samfunnets motstandskraft ved å spille en sentral rolle i hvordan samfunn opprettholder samhold og identitet under press.

2.15.3 Erfaringer med krisekommunikasjon fra Ukrainske kommuner

Erfaringene i denne delen bygger på et webinar om krisekommunikasjon i ukrainske kommuner, arrangert av KS og Association of Ukrainian Cities (AUC) i mai 2026. Ukrainske kommuner delte erfaringer fra arbeid med kommunikasjon under langvarig krig, herunder bortfall av strøm og elektronisk kommunikasjon, personellmangel, desinformasjon og koordinering mellom myndigheter og lokalsamfunn.

Erfaringene gir nyttige læringspunkter for norske kommuner om hvordan kommunikasjon kan opprettholdes under krevende forhold.

Tre ulike kommuner delte sine erfaringer: en mindre kommune nær frontlinjen i Dnipropetrovsk-regionen, en kommune i nærheten av Kyiv, og en større kommune i Lviv-regionen. Samlet ga disse bidragene et nyansert bilde av hvordan krisekommunikasjon fungerer i ulike geografiske og sikkerhetsmessige kontekster.

Kommunikasjon under bortfall av strøm og digital infrastruktur

«Når strømmen går, er stillheten vår største fiende. For å bryte den bruker vi flere kommunikasjonskanaler samtidig.»

En gjennomgående erfaring er at ukrainske kommuner ikke kan basere seg på én enkelt kommunikasjonskanal. I stedet arbeider de systematisk med en tilnærming der ulike kanaler kan erstatte hverandre dersom én svikter. Når internett og mobilnett fungerer, benyttes digitale plattformer som kommunens nettsider, Facebook, Telegram og Viber. Samtidig er det like viktig å opprettholde alternative løsninger for situasjoner der disse kanalene faller bort.

Når digitale systemer svikter, tas mer tradisjonelle virkemidler i bruk. Informasjon publiseres på fysiske oppslagstavler, i trykte meldinger og gjennom direkte kontakt i lokalsamfunnene. Kommuner benytter også mobile høyttalersystemer, der biler kjører gjennom lokalsamfunnet og formidler viktig informasjon. I tillegg spiller lokale nøkkelpersoner, som nabolagsledere, ansatte i skoler eller sosiale tjenester, en viktig rolle som informasjonsformidlere.

Et særlig viktig tiltak er etableringen av såkalte resilienspunkter. Disse fungerer ikke bare som steder der innbyggere kan få varme, strøm og tilgang til internett, men også som fysiske knutepunkter for informasjon. Her kan innbyggerne møte kommunalt ansatte og motta oppdatert og verifisert informasjon.

Erfaringene viser at effektiv krisekommunikasjon i liten grad handler om én enkelt teknologi, men om å bygge et robust system der fysisk tilstedeværelse, lokale nettverk og redundans spiller en avgjørende rolle.

«Vi kan ikke være avhengige av én enkelt kommunikasjonskanal.»

Organisering, bemanning og kontinuitet under krig

Alle kommunene beskrev en situasjon preget av færre ansatte og økende arbeidsmengde, som følge av mobilisering til militære og sivile beredskapsoppgaver. Dette har gjort det nødvendig å organisere arbeidet på nye måter. I praksis betyr dette at ansatte må være fleksible og kunne fylle flere roller enn tidligere. Kommunene arbeider aktivt med å kartlegge kompetanse bredt i organisasjonen, slik at ansatte kan overta nye funksjoner når det er nødvendig.

“Vi har skolebuss, men vi har ingen til å kjøre den fordi sjåføren ble mobilisert.”

For å opprettholde drift trekkes også nye grupper inn. Frivillige, internt fordrevne personer og studenter spiller en viktig rolle i å dekke opp for manglende kapasitet. I enkelte kommuner utgjør internt fordrevne en betydelig del av arbeidsstyrken, og ble omtalt som en viktig ressurs.

Samtidig har flere kommuner gjennomført en omfattende digitalisering av sine systemer. Ved å flytte registre og administrative løsninger til skybaserte plattformer har de sikret at arbeidet kan fortsette selv om fysiske bygg blir utilgjengelige. Dette gjør det mulig å opprettholde drift fra alternative lokasjoner, inkludert tilfluktsrom eller hjemmekontor. Erfaringene viser at krisehåndtering i denne konteksten innebærer en overgang fra faste strukturer til mer fleksible og adaptive organisasjoner.

Håndtering av rykter, feilinformasjon og desinformasjon

“Stillhet og usikkerhet skaper panikk.”

Feilinformasjon fremstår som en betydelig utfordring i krigssituasjonen, og beskrives av kommunene som en direkte trussel mot både tillit og sosial stabilitet. Når informasjonstilgangen er begrenset, og usikkerheten er høy, oppstår det raskt rykter som kan skape frykt og uro.

For å håndtere dette arbeider kommunene systematisk med å etablere klare og troverdige informasjonskilder. Offisielle kommunikasjonskanaler fungerer som den primære sannhetskilden, og det legges stor vekt på å publisere informasjon raskt og med høy grad av presisjon. Det er også viktig å tydeliggjøre hva som er bekreftet informasjon, og hva som fortsatt er uavklart.

Kommunene understreker betydningen av å gjenta sentrale budskap gjennom flere kanaler, slik at informasjon når ut til hele befolkningen. Samtidig følger de aktivt med på diskusjoner i

sosiale medier og lokale chat-grupper, for å identifisere hvilke bekymringer og rykter som sirkulerer. På den måten kan de reagere raskt og korrigere feilinformasjon før den får større konsekvenser.

Erfaringene viser at effektiv håndtering av desinformasjon ikke bare handler om å korrigere feil, men om å være til stede, tilgjengelig og konsistent over tid. Tillit bygges gjennom kontinuerlig og troverdig kommunikasjon, ikke gjennom enkeltstående tiltak.

«Det viktigste er å kommunisere raskt.»

Koordinering og samarbeid

«Hvis noe skjer, ringer jeg varaordføreren i nabokommunen.»

Koordineringen av informasjon skjer både gjennom formelle samarbeidslinjer og uformelle nettverk. Kommunene samarbeider tett med regionale myndigheter og mottar viktig informasjon via etablerte kanaler, særlig i saker som gjelder sikkerhet og nasjonale prioriteringer. Samtidig spiller uformelle relasjoner en sentral rolle i den daglige informasjonsflyten.

Personlig kontakt mellom kommuner fremheves som en viktig mekanisme for rask informasjonsdeling. Kommunale ledere tar ofte direkte kontakt med kolleger i andre kommuner for å utveksle erfaringer og avklare situasjoner. I tillegg brukes digitale grupper og sosiale medier aktivt som verktøy for koordinering, noe som bidrar til høyere tempo og mer fleksibel respons.

Tverrgående erfaringer og læringspunkter

Erfaringer viser tydelig at krisekommunikasjon må forstås som en integrert del av kommunens beredskap. Kommunikasjon er ikke en støttefunksjon, men en kjerneoppgave på linje med andre kritiske tjenester. For å fungere i praksis må systemene være robuste, med innebygget redundans som sikrer at bortfall av én kanal ikke fører til informasjonsbrudd.

Tillit fremstår som den viktigste ressursen i krisehåndteringen. Innbyggerne er i stor grad villige til å akseptere belastninger og usikkerhet, men ikke mangel på informasjon eller motstridende budskap. Kommunenes evne til å kommunisere tydelig, regelmessig og troverdig er avgjørende for å opprettholde sosial stabilitet.

Videre viser erfaringene at lokalsamfunnet spiller en avgjørende rolle. Frivillige, nabolag og uformelle nettverk bidrar aktivt til å spre informasjon og støtte kommunens arbeid. Krisehåndtering blir dermed et samspill mellom kommune og innbyggere, snarere enn en ensidig oppgave for myndighetene.

Relevans for norske kommuner

Erfaringene fra Ukraina er direkte relevante for norske kommuner, særlig i lys av økt fokus på totalberedskap og samfunnssikkerhet. De viser behovet for å planlegge kommunikasjon også i situasjoner der digital infrastruktur svikter, og understreker betydningen av å utvikle alternative og lokale informasjonskanaler.

Videre peker erfaringene på behovet for å styrke samarbeidet med frivillige og lokalsamfunn, samt å utvikle kompetanse på håndtering av feilinformasjon og desinformasjon. Ikke minst viser de betydningen av tydelig lederskap og en aktiv rolle som informasjonsformidler i krisesituasjoner.

2.16 Erfaringer fra øvelsen Cold Response

Ansvarlig fagmyndighet: Narvik kommune

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Narvik kommune har deltatt i øvelser med Forsvaret tidligere, men under totalforsvarsåret 2026 var aktivitetsnivået betydelig høyere enn før. Cold Response 2026 ble i praksis en lokal totalforsvarsøvelse med nasjonal betydning. Øvelsen ga Narvik kommune erfaring med hvordan store militære logistikk- og helseoperasjoner påvirker kommunens organisasjon, tjenester og samhandling med andre aktører. Kommunen mener erfaringene tydelig viser behovet for nasjonale avklaringer om kommunenes rolle, ansvar, prioriteringer og handlingsrom under væpnet konflikt og krigsfare.

Betydningen av tidlig involvering

En av de viktigste erfaringene fra Cold Response 2026 var betydningen av tidlig involvering av kommunene i Forsvarets planprosesser.

Da kommunen ble kjent med at Cold Response 2026 ville medføre omfattende aktivitet i Narvik, deltok kommunen på Forsvarets hovedplanleggingskonferanse i juni 2025. Her fikk kommunen innsikt i planlagt alliert mottak i Narvik havn, inkludert store transporter av personell og materiell gjennom byen. Deltakelsen ga bedre forståelse for Forsvarets planprosesser, styrket relasjonene til andre totalforsvarsaktører og gjorde det mulig å starte planlegging og informasjon til egen befolkning i god tid.

Tidlig deltakelse ga:

- bedre situasjonsforståelse
- mer realistisk planlegging
- sterkere samhandling mellom aktørene
- bedre grunnlag for informasjon til befolkningen

Kommunen opplevde også at Forsvaret i større grad enn tidligere kommuniserte egne behov og forventninger til sivil støtte. Dette gjorde det mulig å identifisere utfordringer og planlegge mer realistisk. Forsvaret var tydelig på at øvelsen skulle omfatte hele totalforsvaret, ikke bare militære aktører.

Øvelse i mottak av skadde soldater

I dialogen mellom Forsvaret, helsemyndighetene og sivile aktører oppsto det tidlig et ønske om å øve mottak og videre transport av skadde soldater fra Finland til Narvik i et artikkel 5-scenario.

Dette utviklet seg til et omfattende samarbeid mellom blant annet Forsvarets sanitet, HV-16, Helse Nord og Narvik kommune.

For Narvik kommune var øvelsen særlig relevant fordi kommunen er et sentralt logistikknutepunkt med havn, jernbane, E6, E10 og nærhet til Evenes flystasjon. Kommunen ønsket å forstå hva rollen som mottaks- og transittkommune ville innebære, spesielt for helse- og omsorgstjenestene.

Planleggingen tok utgangspunkt i erfaringer fra krigen i Ukraina og la til grunn et realistisk skadebilde og høye tapstall. Scenarioet omfattet mottak av 100 pasienter med tog, samtidig som aktørene måtte planlegge for daglige ankomster over tid og et samlet volum på over 1200 pasienter.

Langvarig samordning var den største utfordringen

Øvelsen skilte seg fra tradisjonelle masseskadeøvelser ved at hendelsen utviklet seg over flere dager med kontinuerlig planlegging og koordinering.

Fra mandag til torsdag ble det gjennomført omfattende møter mellom kommunen, sykehuset, Forsvaret, helsemyndighetene og andre aktører. Kommunens viktigste samarbeidspartner var Universitetssykehuset Nord-Norge og Helse Nord, ettersom oppdraget i hovedsak var knyttet til helsetjenesten.

Selve pasientmottaket ble gjennomført på én dag, men planleggingen måtte samtidig ta høyde for langvarig belastning og gjentatte hendelser over tid.

Erfaringer og læringspunkter

Narvik kommune erfarte at eksisterende planverk og lovverk i begrenset grad tar høyde for belastningen som kan oppstå under sikkerhetspolitiske kriser og væpnet konflikt.

Øvelsen synliggjorde uklarheter og mangler på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå, særlig knyttet til

- prioritering mellom sivile tjenester og støtte til totalforsvaret
- tilgang på personell og forsyninger
- transport og drivstoff
- samband og informasjonsdeling
- samordning mellom sivile og militære aktører

Ved langvarige hendelser vil kommuner måtte prioritere hardt mellom lovpålagte tjenester, befolkningens behov og støtte til totalforsvaret.

Øvelsen reiste derfor flere sentrale spørsmål:

- Hvilke tjenester skal prioriteres under væpnet konflikt?
- Hvilket handlingsrom trenger kommunene?

3 Fylkeskommuners roller og ansvar

Innholdet på denne siden er utarbeidet av de fagmyndighetene som har ansvar for de ulike fagområdene. Den oppgitte ansvarlige fagmyndighet har ansvar for innholdet. DSB har samlet og publisert innholdet som en del av denne veilederen.

3.1 Fylkeskommunens generelle roller og ansvar

Målet med denne delen av veilederen er å klargjøre fylkeskommunens roller og ansvar i sikkerhetspolitisk krise og krig. For å forstå fylkeskommunens ansvar i slike situasjoner er det nødvendig å se nærmere på hvordan fylkeskommunens oppgaver og beredskapsansvar er regulert.

Fylkeskommunen er det regionale folkevalgte forvaltningsnivået i Norge og et selvstendig offentlig myndighetsorgan. Kommuneloven gir de grunnleggende rammene for fylkeskommunens virksomhet og selvstyre, men fylkeskommunens konkrete oppgaver og ansvar følger i hovedsak av sektorlovgivningen.

Fylkeskommunens rolle i sikkerhetspolitisk krise og krig må forstås med utgangspunkt i fredstidsansvaret og ansvarsprinsippet. Dette innebærer at fylkeskommunen i størst mulig grad skal videreføre sine ordinære oppgaver og ansvar også under kriser og væpnet konflikt.

I motsetning til kommunene finnes det ingen generell og sektorovergripende beredskapsplikt for fylkeskommunen tilsvarende bestemmelsene i sivilbeskyttelsesloven og forskrift om kommunal beredskapsplikt. Fylkeskommunens ansvar for beredskap og krisehåndtering følger derfor av de enkelte sektorlovene knyttet til fylkeskommunens ansvarsområder. Dette innebærer at fylkeskommunens beredskapsansvar er regulert fragmentert på tvers av ulike sektorer og regelverk.

Fylkeskommunens oppgaver omfatter blant annet

- videregående opplæring
- regional utvikling og planlegging
- samferdsel og fylkesveier
- kollektivtransport
- kultur
- tannhelsetjenester
- folkehelsearbeid
- valggjennomføring

Flere av disse funksjonene vil være viktige også i krig og krigsfare, både for å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner og for å støtte nasjonal krisehåndtering og totalforsvaret.

Relevante beredskapsbestemmelser følger blant annet av

- veglova
- vegtrafikkloven
- opplæringslova
- helseberedskapsloven
- yrkestransportlova
- valgloven
- forskrift om sivil transportberedskap
- øvrig sektorregelverk innen fylkeskommunens ansvarsområder

I arbeidet med denne veilederen har representanter fra flere fylkeskommuner bidratt til å identifisere eksisterende plikter, ansvarsområder og områder hvor det kan være behov for ytterligere avklaringer og utvikling.

3.2 Transport

Veitransportsystemet er en del av totalforsvaret og skal kunne understøtte både sivile behov

Ansvarlig fagmyndighet: Statens vegvesen

Sist oppdatert: 15. juni 2026

og militær mobilitet i krig.

Etter veglova § 10 har Statens vegvesen, fylkeskommunene og kommunene selvstendig ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap for henholdsvis riksvei, fylkesvei og kommunal vei.

I krig må også det fylkeskommunale veitransportsystemet kunne understøtte kritiske samfunnsfunksjoner, herunder forsyninger, evakuering, nød- og beredskapsinnsats, samt militær mobilitet og vertslandsstøtte.

Fylkeskommunen har i tillegg ansvar for regional sivil transportberedskap, jf. forskrift for sivil transportberedskap.

Hva forventes av fylkeskommunenes evne til å sikre veitransport i krig?

Når det gjelder veitransportsystemet skal fylkeskommuner

- ivareta sitt selvstendige ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap på egen vei, jf. veglova § 10
- identifisere veistrekninger av særlig betydning i krig (for eksempel knyttet til beredskap, forsyning, evakuering og mobilitet), og ta høyde for at veier kan bli direkte berørt av kamphandlinger og sabotasje
- planlegge for at fylkeskommunalt veinett kan opprettholdes og hurtig gjenopprettes ved alvorlige påkjenninger

Fylkeskommuner er vegmyndigheter og omfattes av alle krav som gjelder slike. De skal bidra til blant annet

- utvikling, planlegging, drift og vedlikehold av offentlig veg, kvalitetssikring av veg- og trafikkdata og trafikkstyring og trafikkberedskap
- gjennom tilknytning til nasjonal tjeneste delta i faglige samarbeid om tekniske beskrivelser, digitale sikkerhetstiltak og utvikling og innovasjon
- ivareta digital sikkerhet gjennom systematisk arbeid med digital sikkerhet, etablere krav til tilgangsstyring og sikker drift av datasystemer

- overvåke egne systemer for sikkerhetshendelser, varsle nasjonalt fagorgan ved hendelser og jevnlig utføre risikoanalyser og kontroller. Videre skal vegmyndigheter håndtere hendelser på det systemutstyret de er ansvarlig for

Når det gjelder fremkommelighet skal fylkeskommuner

- legge til rette for prioritert fremkommelighet på vei for nødetater og Forsvaret innenfor sitt ansvarsområde
- utøve sitt selvstendige beredskapsansvar for egen vei også ved bortfall av normal drift
- planlegge for situasjoner med redusert funksjonalitet, herunder bortfall av digitale trafikk- og styringssystemer
- ta høyde for omdirigering, midlertidige løsninger og manuelle tiltak for å sikre nødvendig fremkommelighet under påkjenninger og skader
- samordne tiltak med statlig veimyndighet, politi og statsforvalter når situasjonen krever tverrsektoriell koordinering

Når det gjelder tilgang og kapasitet på transportmidler og tjenester skal fylkeskommunene

- sikre og tilrettelegge for regional sivil veitransportberedskap, og samarbeide med statsforvalter, politiet, transportnæringen og andre sivile og militære myndigheter
- ha oversikt over relevante veitransportressurser, herunder kjøretøy, entreprenører og personell som kan inngå i beredskap
- basere transportberedskapen på risiko- og sårbarhetsanalyse og etablere samarbeid med transportnæringen
- bidra med transportfaglige råd og formidle kontakt med relevante aktører ved behov
- vurdere og følge opp kritiske avhengigheter (for eksempel drivstoff, personell og entreprenørressurser) som kan påvirke evnen til å opprettholde veitransport i krig

Når det gjelder evne til å opprettholde og gjenopprette veitransportsystemet, skal fylkeskommuner

- ivareta sitt selvstendige ansvar for beredskap og gjenoppretting av egen vei
- planlegge for kontinuitet i veibasert transport og gjenopprettelse av veiforbindelser etter skader og alvorlige hendelser
- øve og evaluere beredskapsplaner for veitransport, og revidere planverket ved behov

- ta høyde for langvarige påkjenninger og begrenset tilgang på ressurser i krig
- være kjent med hjemler for rekvisisjon av kjøretøy, maskiner og tjenester ved krig eller når rikets sikkerhet er i fare

3.3 Kulturarv

Ansvarlig fagmyndighet: Riksantikvaren

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Riksantikvarens bidrag til veilederen beskriver roller og ansvar slik det er i dag, og gir slik en status på dette utviklingsarbeidet. Riksantikvaren gir videre et innblikk i hvorfor og hvordan kulturarv er mål, middel og motstandskraft i krig, hvilke trusler som kan forekomme, og foreslår forebyggende tiltak som kan sees som viktig del av beredskap for kulturarv i tilfelle krig.

Meld. St. 9 (2024–2025) Forberedt på kriser og krig (Totalberedskapsmeldingen) stadfester at kulturarv er en vesentlig del av sivilsamfunnet og dermed et viktig bidrag til totalberedskapen. I tilfelle krig, stiller regjeringen krav om at kulturarvsinstitusjoner skal fungere som normalt så langt det lar seg gjøre, og at de må forvente å få utvidede og nye roller.

Kulturarv har ofte en sentral rolle i krig, enten som direkte mål, som økonomisk virkemiddel i ulovlig handel av kulturobjekter eller som propagandavirkemiddel i hybrid krigføring. Samtidig spiller kulturarv en viktig rolle i å opprettholde et samfunns motstandskraft i krig. Beredskap for kulturarv i krig må bygges i fredstid. Ettersom dagens trusler er sammensatte og komplekse, kreves en helhetlig tilnærming til både kulturarv og beredskap.

Selv om det er en viktig oppgave å beskytte kulturarv i tilfelle krig, stiller ikke dagens regelverk for beredskap konkrete krav til fylkeskommunenes rolle og ansvar. Kravene og forventningene fremgår heller mer indirekte og er i utvikling.

Fylkeskommunens beredskapsansvar er forankret i Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven). Fylkeskommunene har ansvar for sikkerhet og beredskap innenfor sine tjenesteområder, som bl.a. kulturarv. Fylkeskommunen er også regional planmyndighet, hvilket også påvirker forvaltningen av kulturarv.

Lovkravet til fylkeskommunens beredskapsarbeid på overordnet nivå er lite spesifisert og gir stort tolkningsrom. I sammenheng med beredskap for kulturarv, jobber derfor flere fylkeskommuner per nå med å identifisere egen rolle.

Eksempler på roller fylkeskommunen bør etterstrebe er

- Kunnskapsforvalter. Fylkeskommunen bør ha en oversikt over hva som finnes av kulturarv i egen region. Som kunnskapsforvalter av kulturarvens verdi, sårbarhet og prioritering bør fylkeskommunen sikre at denne kunnskapen er tilgjengelig før en krise oppstår.

- Premissleverandør i beslutninger. Når akutte tiltak skal vurderes, bør fylkeskommunen bidra til å sikre at kulturhistoriske hensyn blir integrert og analysert i beslutningsgrunnlaget.
- Brobygger i overgangsfaser. I overgangen mellom akutfase og normalisering bør fylkeskommunen kunne bidra til systematisk dokumentasjon, vurdering av skade og prioritering av videre tiltak.

Nedenfor er generelle råd og forslag til strategiske grep. Disse handler om å "hekte" kulturarv på eksisterende løsninger. Det er viktig å fortolke kulturarv inn i begreper som "miljø" og materielle verdier i plan- og bygningsloven og sivilbeskyttelsesloven, og som i "natur og kultur", "samfunnsstabilitet" og "demokratiske verdier og styringsevne" i samfunnssikkerhetsinstruksen. Oppsummert ønsker Riksantikvaren at fylkeskommunene kobler kulturarven til eksisterende oppgaver ved å:

- Legge til rette for helhetlig samarbeid.
- Lage interne rutiner for håndtering av uønskede hendelser som kan omfatte skade på kulturarv. Disse bør bli politisk forankret og tydelig kommunisere fylkeskommunalt ansvar.
- Oppfordre til tett dialog mellom statsforvalteren og fylkeskommunens kulturarvsansatte. Dette er viktig i sammenheng med øvelser som gjennomføres i kommunene i Statsforvalterens regi, og for at kulturarv kan bli ivaretatt før, under eller etter en hendelse.
- Legge til rette for samarbeid med Sametinget og virksomheter med ansvar for samisk kulturarv og/eller nasjonale minoriteter der relevant.
- Få oversikt over, og inkludere, virksomheter som jobber med kulturarv inn i beredskapsarbeidet. Disse kan være fra fylkeskommunen, kommunen, en lokal/regional arkiv-, biblioteks eller museumsvirksomhet, en frivillig organisasjon, et religiøst samfunn osv.
- Bidra til å sikre tilgang til relevante arkiver, ved å legge til rette for at dokumentasjon om eiendom, bygg, infrastruktur, tjenester, rettigheter og kulturarv er identifisert, sikret og digitalt tilgjengelig i løsninger som ivaretar både tilgang, integritet og informasjonssikkerhet i tilfelle krig.

Et utvalg veiledere

- [Metodeveileder for risiko- og sårbarhetsanalyse av kulturmiljø - Riksantikvaren](#)
- [Risiko- og sårbarhetsanalyse | Kulturdirektoratet](#)
- [Veileder i sikring, beredskap og krisehåndtering for kulturminner — Norsk institutt for kulturminneforskning](#)
- [Recommendations from the European Commission-led expert group on the safeguarding of cultural heritage in Ukraine - Publications Office of the EU](#)
- [Disaster Risk Management for Cultural Heritage | ICCROM](#)
- [Recommendations from the European Commission-led expert group on the safeguarding of cultural heritage in Ukraine](#)

3.4 Tannhelse

Ansvarlig fagmyndighet: Helsedirektoratet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Fylkeskommunen har ansvar for den offentlige tannhelsetjenesten samt folkehelsearbeid i fylket, og er omfattet av helseberedskapsloven, tannhelsetjenesteloven og folkehelseloven. Det er ingen eksplisitte tilleggskrav eller forventninger knyttet til sikkerhetspolitisk krise og krig til fylkeskommunen i loven.

Formålet til helseberedskapsloven er å verne befolkningens liv og helse og bidra til at nødvendig helsehjelp, helse- og omsorgstjenester og sosiale tjenester kan tilbys befolkningen under krig og ved kriser og katastrofer i fredstid.

Helseberedskapsloven § 2-2 stiller krav om at kommuner, fylkeskommuner, regionale helseforetak og statlige myndigheter utarbeider beredskapsplaner for de helse og omsorgstjenestene de har ansvar for. Bestemmelsen tydeliggjør at planlegging av hvordan tjenester skal opprettholdes eller tilpasses i kriser, er en lovpålagt oppgave for alle forvaltningsnivåer med ansvar for slike tjenester.

Helseberedskapsloven beskriver også fylkeskommunens beredskapsansvar i lys av ansvarsprinsippet, som sier at den som har ansvar for en tjeneste, også har ansvaret for nødvendige beredskapsforberedelser og for den utøvende tjeneste, også i krig. Loven beskriver også rekvisisjon av fast eiendom i krig eller når krig truer.

Folkehelseloven § 20 gir fylkeskommunen et ansvar for å gjennomføre nødvendige beredskapsforberedelser og tiltak i beredskapssituasjoner. Dette innebærer at fylkeskommunen både skal bidra til å forebygge hendelser som kan påvirke befolkningens helse negativt, og være forberedt på å håndtere situasjoner der helsetrusler allerede har oppstått. Fylkeskommunen har også et ansvar for å samordne folkehelsearbeidet i fylket, understøtte folkehelsearbeidet i kommunene, og bidra til å forebygge sykdom og skade, og beskytte befolkningen mot faktorer med negativ innvirkning på helsen.

Tannhelsetjenesteloven pålegger fylkeskommunen å ha tannhelsetjenester, inkludert spesialisttjenester, i rimelig grad tilgjengelig for alle som bor eller midlertidig oppholder seg i fylket. Loven beskriver fylkeskommunens ansvar for den offentlige tannhelsetjenesten, som inkluderer, barn, ungdom, unge voksne og sårbare grupper, inkludert eldre, syke og innsatte i fengsler. Fylkeskommunen skal også motta og registrere meldinger om helsepersonell i fylkeskommunen og i tannhelsetjenesten, og har også et særskilt ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

3.5 Videregående opplæring

Ansvarlig fagmyndighet: Utdanningsdirektoratet

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Fylkeskommunen har ansvaret for å oppfylle elevers rett til videregående opplæring jf. opplæringsloven. Dette gjelder også i tilfeller av væpnet konflikt, krigsfare og lignende situasjoner.

Elever har rett til å bli hørt, og hensynet til elevens beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser som berører elever. Dette framgår av Grunnloven, FNs barnekonvensjon og opplæringsloven.

Det er viktig at funn og faglige vurderinger løftes fram i faglinjen, slik at erfaringer og kunnskap fra kommunalt, regionalt og statlig nivå samlet bidrar til et helhetlig og godt beslutningsgrunnlag i sikkerhetspolitiske kriser og krig. Dette styrker også en felles situasjonsforståelse på tvers av forvaltningsnivåer og bidrar til en faglig forankring i hendelseshåndteringen. Dette samsvarer med Totalberedskapsmeldingen, kapittel 3 «Et mer samordnet forebyggings- og beredskapsarbeid».

Generelle råd

Skoler er mer enn en arena for omsorg og læring. De er en del av samfunnets grunnmur og en viktig samfunnsfunksjon. Å sikre god beredskap og kontinuitet i drift, også under kriser og krig, er viktig for elevens trygghet, forutsigbarhet og utvikling.

Skoler skal være en trygg ramme i krise eller konflikt, ved at de representerer normalitet, så langt det er mulig, i en vanskelig tid. I tillegg til ordinære læringsaktiviteter kan skolene formidle viktig informasjon til elever, voksne deltakere og foreldre på en pedagogisk måte.

En av erfaringene fra koronapandemien er at barn og unges rettigheter og behov ikke ble tilstrekkelig ivaretatt. Elever og voksne deltakere opplevde reduserte og/eller stengte opplæringstilbud, tap av støtteapparat og beslutninger som ble tatt uten at konsekvensene ble vurdert ofte nok og godt nok. Stengte skoler øker også risikoen for langvarig fravær, selv etter at krisen er over.

Koronapandemien har gitt verdifulle erfaringer i å stå i krise over lang tid, samtidig som den ga innsikt i hvor viktig det er å inkludere faglige vurderinger på alle nivåer fra kommunalt, regionalt til statlig nivå, for å sikre kunnskapsbasert beslutningsstøtte i krisehåndtering på sentralt nivå.

For å møte morgendagens utfordringer er det viktig at Fylkeskommunen helt ned til tjenestenivå, i dette tilfelle videregående skoler, har oppdatert risiko- og sårbarhetsanalyse, beredskapsplanverk og gjennomfører jevnlig øvelser for å forebygge og øke evne til å håndtere alvorlige hendelser, også i øverste krisespekter. Planverket skal bygge på overordnede planverk og ha en tydelig sammenheng mellom nivåer, samtidig som de tilpasses lokale forhold som byggets utforming, elevgruppe samt andre stedsspesifikke risikofaktorer.

Eksempler på viktige punkter å innarbeide i planverk for videregående skoler:

Bemanning

- håndtering av høyt fravær eller bortfall av nøkkelpersonell
- mottak av nye elever ved tilflytting

Alternativ lokasjon

- ved skade eller utilgjengelighet av ordinære bygg
- kapasitet for mottak av større antall elever ved tilflytting
- tilrettelegging av undervisning når fysisk tilstedeværelse ikke er mulig, eller ved lengre bortfall/ustabil strøm

Samvirke med relevante myndigheter og fagressurser

- kartlegging av relevante aktører og etablering av tydelige rutiner for varsling
- tidlig involvering av statsforvalteren ved større hendelser i sektor, for tidlig informasjonsdeling i faglinjen opp til statlig nivå
- beredskap for samarbeid om helhetlig oppfølging av utsatte elever og deres familie
- beredskap for kontakt med elever utover digital undervisning/undervisning på alternativ lokasjon

Forpliktelser gjennom [Safe Schools Declaration](#) innebærer at planverk må ta hensyn til at

- skoler skal beskyttes mot militær bruk væpnet konflikt
- kontinuerlig opplæring må sikres i væpnet konflikt

Demokratiopplæring som forebyggende beredskap og del av totalforsvaret

Demokratiopplæring er en sentral del av skolens samfunnsoppdrag og utgjør samtidig et viktig element i samfunnets forebyggende beredskap. Gjennom læreplanverket skal elever utvikle forståelse for hvordan demokratiet fungerer, hvilke verdier det bygger på, og hva det

innebærer å delta i et fellesskap. Slik kunnskap gjør befolkningen bedre rustet til å håndtere og stå imot utfordringer som oppstår i kriser, krig og i møte med forsøk på påvirkning utenfra.

Kritisk tenkning er en sentral del av dette. Skolen skal gi elevene ferdigheter til å vurdere informasjon, identifisere avsender og kilder, og gjenkjenne manipulasjon, desinformasjon og konspirasjonsteorier. Slike ferdigheter er nødvendige i en tid der påvirkningsoperasjoner kan skape uro, svekke tillit og undergrave demokratiske prosesser. Elever med god kritisk kompetanse bidrar til et mer motstandsdyktig og opplyst samfunn.

Skolen er også en viktig arena for å bygge tillit, samhold og felles verdier. Gjennom arbeid med et trygt og godt skolemiljø lærer elever å samarbeide, løse konflikter og vise respekt. Dette styrker den sosiale kompetansen som samfunnets beredskap er avhengig av. Et samfunn med sterke fellesskap er mindre sårbare for konflikt og splittelse.

Demokratiforståelse, kritisk tenkning og arbeid med inkludering og fellesskap er dermed både en del av skolens kjerneoppdrag og et viktig bidrag til samfunnets samlede beredskap.

Ressurser og veiledningsmaterieill

Utdanningsdirektoratet har informasjon og veiledning som kan benyttes av kommuner og den enkelte barnehage og skole på egne nettsider. Disse inkluderer:

- [Sikkerhet og beredskap i barnehage og skole](#)
- [Råd og kunnskap om barnehagemiljø](#)
- [Råd og kunnskap om skolemiljø](#)
- [Hvordan snakke med barn om krig, frykt og kriser](#)
- [Demokrati og medborgerskap](#)
- [læreplan overordnet del demokrati og medborgerskap](#)
- [rammeplan skolefritidsordningens verdigrunnlag demokrati og fellesskap](#)
- [rammeplan barnehage verdigrunnlag demokrati](#)
- [ressurser i arbeid med demokratiopplæring](#)
- [Risikofylte og skadelige nettmiljøer for barn og unge](#)

Kunnskapsdepartementet har etablert et felles rammeverk for arbeidet med sikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren «[styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementet sektor](#)». Dette dokumentet henviser til flere relevante kilder som kommuner kan hente råd og veiledning fra i sitt arbeid med kunnskapssektoren.

- [Beredskapsrådet for kunnskapssektoren](#)
- [Sikresiden.no](#)

Norge er tilsluttet Safe Schools erklæringen fra 2015 om beskyttelse av skoler. Forsvaret skal, i tråd med forsvarrets manual i krigens folkerett, unngå å bruke skoler til militære formål, for å unngå at de blir militære mål:

- [Safe Schools Declaration](#)
- [Guidelines for Protecting Schools and Universities from Military Use During Armed Conflict](#)

3.6 Regional planlegging

Ansvarlig fagmyndighet: DSB

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Forebyggende samfunnssikkerhetsarbeid etter plan- og bygningsloven er et viktig verktøy for å bygge motstandsdyktige samfunn i fredstid.

Fylkeskommunen er regional planmyndighet etter plan- og bygningsloven og har ansvar for å samordne utviklingen av regionen gjennom regional planstrategi, regionale planer, interkommunalt plansamarbeid og regionalt planforum. DSB anbefaler at totalforsvarshensyn integreres i planleggingen, blant annet knyttet til kritiske samfunnsfunksjoner og infrastruktur, kulturarv, fylkeskommunens egen beredskap, og ved behov bidrar til interkommunalt samarbeid.

Gjennom regional planstrategi kan fylkeskommunen vurdere hvordan endrede sikkerhetspolitiske forhold påvirker regionen, og definere mål og planoppgaver som styrker samfunnets motstandsdyktighet. For å gjøre disse vurderingene trenger fylkeskommunen et oppdatert kunnskapsgrunnlag, som også inkluderer totalforsvarsinteresser.

Regionale planer skal ta opp oppgaver som krever samordning på tvers av sektorer og kommuner, og kan om nødvendig suppleres med juridisk bindende regionale planbestemmelser.

Regionalt planforum, som fylkeskommunen leder, er en viktig arena for tidlig avklaring av interesser mellom statlige, regionale og kommunale aktører. Samfunnssikkerhet, inkludert totalforsvarshensyn, bør inngå som fast tema i vurderingene for å sikre gode, samordnede løsninger og redusere risiko for konflikter og innsigelser senere i planprosessen.

DSB utarbeider en veileder om totalforsvarets sivile interesser i samfunns- og arealplanlegging. Veilederen vil gi nærmere råd om hvordan totalforsvarshensyn kan integreres i fylkeskommunal planlegging.

3.7 Forsvarets forventninger til Fylkeskommunen

Ansvarlig fagmyndighet: Forsvaret

Sist oppdatert: 15. juni 2026

3.7.1 Forsvarets avdelinger med koordineringsansvar mot Fylkeskommunen

Landforsvaret

Hæren har som hovedoppdrag å sikre Norges suverenitet på landjorda og å bidra til krigsforebygging og krisehåndtering. Dette inkluderer å avgrense militære angrep, sikre mottak av og samvirke med allierte styrker, gjenopprette territoriell integritet og beskytte befolkningen i krise, konflikt eller krig.

Heimevernet (HV) ivaretar det territoriale ansvaret, og gjennomfører territoriale operasjoner i Norge. Territoriale operasjoner utføres primært på land, men vil også kunne innebære aktivitet i kystsone og lavere luftrom. Hovedoppgavene i territoriale operasjoner er sikring av kritisk infrastruktur og alliert mottak, situasjonsforståelse, samvirke med totalforsvaret og sivile myndigheter, samt bekjempe trusler som oppstår.

Norge er delt inn i to ansvarsområder hvor Hæren har ansvaret for Troms og Finnmark og den nordlige delen av Nordland, mens HV har ansvaret i øvrige deler av Norge. Hæren benytter seg i stor grad av HV-16 og HV-17 for å ivareta koordineringen mot fylkeskommunen og statsforvalter på vegne av sjef Hæren. Sjef HV ivaretar koordineringen på regionalt nivå gjennom distriktssjefene.

HV er organisert i 12 distrikter som ivaretar det regionale territoriale ansvaret, og 207 HV-områder med lokalt ansvar. Distriktssjefens oppgaver er å være Forsvarets regionale representant i alle faser fra fred til krig, og vil ivareta koordinering mot andre avdelinger i Forsvaret eller allierte styrker. Distriktene deltar inn i Fylkesberedskapsråd. De bidrar med situasjonsforståelse og kan støtte med Forsvarets innspill til utarbeidelse av ROS-analyser og planverk for fylket.

HV-Områdesjefen og dens stab ivaretar koordineringen mot kommuneledelse og kommunens beredskapsorganisasjon. HV-område vil delta i kommunalt beredskapsråd.

Kontaktinformasjon til HV-distriktene finnes i lenken. [Om Heimevernet - Forsvaret](#)

Forsvarets Logistikk organisasjon (FLO)

FLO har ansvar for å planlegge og gjennomføre alliert mottak i Norge, og ivaretar Forsvarets rekvisisjon av materiell og kjøretøy ved behov.

Forsvarsbygg

Forsvarsbygg (FB) skal understøtte forsvarssektoren med nødvendig eiendom, bygg og anlegg (EBA) (også kalt infrastruktur i militær sammenheng) i fred, krise og krig. Det vil si å etablere, opprettholde og gjenopprette forsvarssektorens EBA i alle faser. FB er også ansvarlig for å anskaffe bygg og anlegg som er nødvendig for å understøtte alliert mottak. Dette inkluderer dialog med aktører som leverer forutsetningen for at EBA er i henhold til Forsvarets operative behov, også i krig. Eksempler på forutsetninger er arealplan, strøm, vann, avløp og renovasjon.

3.7.2 Styrkeoppbygging og mobilisering

Forvaret kan iverksette delvis eller full mobilisering. Når dette iverksettes vil personellet som er styrkedisponert møte ved et av Forsvarets mottakssenter for å transporteres til sine oppsetningssteder. Det er et mottakssenter i hver landsdel, i alt fire sentre.

For HV vil det være lokal oppsetning, med oppmøte på et utpekt oppsetningssted. Normalt brukes disse oppsetningssted i forbindelse med årlig trening.

Fritak for personell i samfunnskritisk stilling

Dersom fylkeskommunen identifiserer personell som innehar samfunnskritisk funksjon, kan det søkes om fritak for personen som innehar stillingen. Fritaket gjelder så lenge personen sitter i stillingen.

Søknaden sendes fra virksomheten til Forsvarets personell- og vernepliktssenter.
[Fritaksordningen - Forsvaret](#)

3.7.3 Situasjonsforståelse

Å bygge god situasjonsforståelse er viktig for å ivareta både militær og sivil sikkerhet. Et godt samarbeid mellom Forsvaret, politi, sivilforsvar og fylkeskommune er viktig for å skape felles situasjonsforståelse. Å finne gode løsninger for informasjonsutveksling må være en del av beredskapsarbeidet. Dette kan være gjennom ugraderte eller graderte plattformer, men også gjennom liaisonering mellom sektorene.

Felles forståelse for sivil situasjon

Sivil beredskap og at kritiske samfunnsfunksjoner opprettholdes i en krise og væpnet konflikt, er essensielt for forsvaret av Norge. NATO har definert syv basisfunksjoner som grunnkrav for sivil beredskap og samfunnets motstandskraft. Dette er definert i [NATOs artikkel 3](#).

Det er viktig at Forsvaret har innsikt i og forstår den sivile situasjonen for å hensynta den i operasjoner og i planlegging av nye operasjoner. Det er hensiktsmessig å få informasjonen systematisert likt fra kommune til fylke. Ved bruk av en felles rapporteringsmal forenkles deling av informasjon fra kommune til regionalt og nasjonalt nivå.

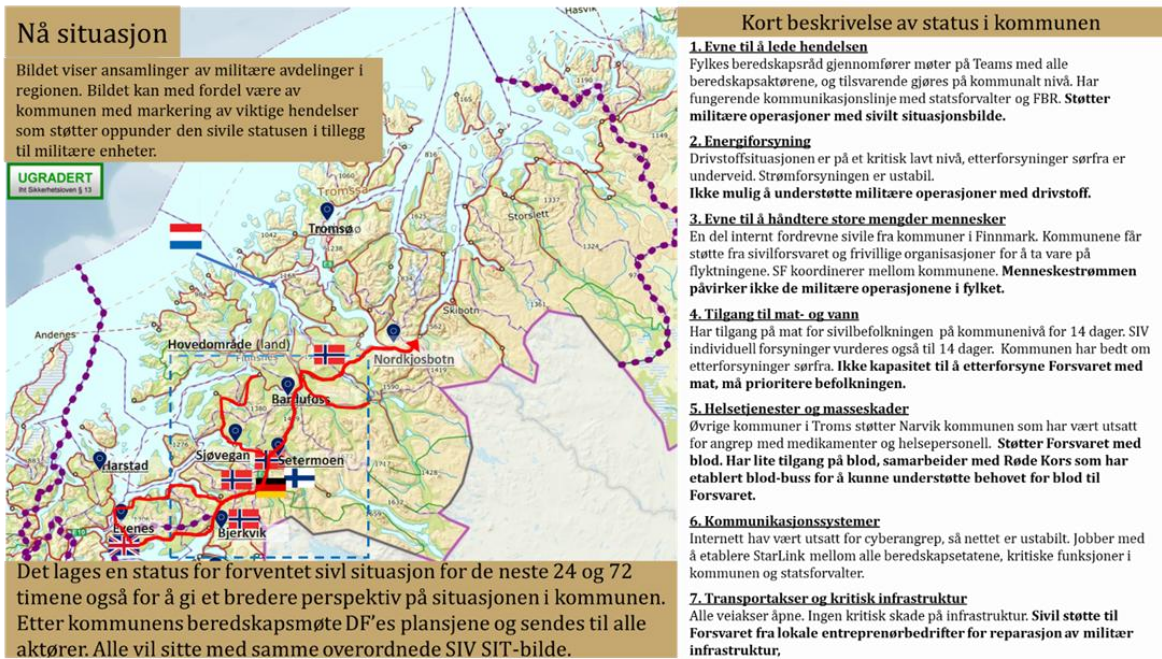
De syv grunnleggende forventningene til sivil motstandskraft kan forstås som beskrevet under:

1. Sikre kontinuitet i nasjonale styringssystemer: Myndighetene må kunne lede, fatte beslutninger, kommunisere disse og opprettholde sentrale samfunnsfunksjoner. Herunder ivareta befolkningens sikkerhet. For kommunen vil dette være evne til å lede og ivareta innbyggernes sikkerhet.
2. Sikre en robust kraftforsyning: Strøm, drivstoff og energiforsyning må fungere eller raskt kunne gjenopprettes. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur.
3. Sikre evnen til å håndtere ukontrollert forflytning av mennesker: Kommunen må kunne håndtere større flyktningstrømmer, evakueringer, eller andre omfattende folkebevegelser uten at det lammer kritiske samfunnsfunksjoner eller militære operasjoner
4. Sikre robust mat- og vannforsyning: Befolkningen skal ha tilgang til trygg mat og drikkevann selv ved langvarige forstyrrelser, bortfall eller sabotasje av forsyningskjeder.
5. Sikre evnene til å håndtere masseskadesituasjoner og kritiske helsetjenester: Helsevesenets og redningstjenestens evne til å håndtere et stort antall skadde eller syke, inkludert pandemier og andre omfattende helsekriser, i tillegg evne å håndtere det over tid.
6. Sikre robuste sivile kommunikasjonssystemer: Telekommunikasjon, internett og andre kommunikasjonssystemer må fungere. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur. Ved bortfall av systemer må kommunen ha alternative løsninger for å kunne informere befolkningen.
7. Sikre robuste transportsystemer: Vei, jernbane, sjø- og lufttransport må opprettholdes slik at både samfunnet og militære styrker kan forflytte personell, materiell og forsyninger. Det betyr at utpekte havner og flyplasser må opprettholde drift. Det krever reservekapasitet, alternative løsninger og beskyttelse av kritisk infrastruktur.

DSBs nettside om NATO beskriver de syv grunnleggende forventningene til motstandsdyktighet, NATOs arbeid med sivil beredskap og sivilt-militært samarbeid, samt DSBs rolle i dette arbeidet.

Forsvaret har utviklet en rapporteringsmal som benytter NATOs syv grunnleggende forventninger til sivil motstandskraft. Denne malen anbefales brukt i forbindelse med beredskapsråd. Den bidrar til å etablere et sivilt situasjonsbilde med et felles utgangspunkt,

som er gjenkjennbart på tvers av kommuner og forvaltningsnivåer. Malen er testet på Nordic Response 24 og Cold Response 26.

Bildetekst: Eksempel på rapportering er tatt fra fylkesberedskapsråd Troms og Finnmark ifm. Cold Response i 2026. Denne versjonen kan også brukes på kommunalt nivå.

3.7.4 Sikring av kritisk infrastruktur

Militær kritisk infrastruktur

Forsvaret definerer hva som er militær kritisk infrastruktur. Dette er normalt militære installasjoner, men kan være sivile installasjoner som understøtter militære operasjoner, som havner og flyplasser. Disse er planlagt sikret av Forsvaret. I krise og krig vil sikringen rundt disse objektene forsterkes. Dette kan påvirke sivilbefolkningens mulighet til ferdsel og mulighet til å oppholde seg nært disse objektene. Det kan også medføre økt risiko å oppholde seg i området nær militær kritisk infrastruktur.

HV sammen med politiet vil sitte på et regionalt trusselbilde, og kan bistå i risikovurdering for følgeskader.

Sivil kritisk infrastruktur

Politiet har en rekke sivil kritisk infrastruktur som de skal sikre i en krise og krig. Dette kan være kraftindustri, olje- og gassinstallasjoner, etc. Når politiets ressurser er uttømt, forventes det at Forsvaret blir bedt om å overta i bistand til politiet. Dette er ofte forhåndsplanlagte objekter hvor HV har planer for sikring.

HV-distriktet koordinerer sikringstiltakene med objekteier og politi, og hvilke sivile hensyn som må tas i forhold til sikring av objektet. Sivilforsvaret bidrar i koordineringen med fokus på sikring av sivilbefolkningen.

Risiko- og sårbarhetsanalyse i områder med militær og sivil kritisk infrastruktur

Plan- og bygningsloven (PBL) setter krav til at arealplaner hensyntar risiko og sårbarhet som kan true liv, helse, miljø, viktig infrastruktur og materielle verdier, jf. PBL §3-1h. Bevissthet om risiko og sårbarhet tidlig i planprosessen er viktig for å kunne forebygge uønskede hendelser.

Det klare utgangspunktet bør være at tilstedeværelsen av et militært objekt av operativ betydning i et planområde, som f.eks. en militær flyplass, representerer et risikoelement i krise og krig. Militære installasjoner er generelt lovlig mål for krigshandlinger. Erfaringer fra Ukraina viser at motstanderen ikke følger folkeretten, og angriper sivile mål av nasjonal betydning. I arealdisponeringen rundt militær og sivil kritisk infrastruktur bør risiko for følgeskader hensyntas. Risikoen for følgeskade (lovlig og ulovlig) øker proporsjonalt med målets viktighet. Risikovurderingene av sivile følgeskader rundt sivile og militære objekt må derfor inngå i risiko- og sårbarhetsanalyse etter pbl. § 4-3.

3.7.5 Alliert mottak og vertlandsstøtte

Utøvelse av vertlandsstøtte skal være planlagt og forberedt slik at den understøtter alliert forsterkning av Norge, samt bidrar til å opprettholde allierte styrkers stridsevne under gjennomføring av trening, øvelser og operasjoner. Planlegging og gjennomføring av vertlandsstøtte skal sees på som en fellesoperasjon og deles generisk inn i fem faser:

1. Forberedelsesfasen: Intensjonen med denne fasen er at allierte forsterkningsplaner gjøres realiserbare gjennom nødvendige avklaringer og ressursatte forberedelser blant alle aktørene som har et oppdrag i vertlandsstøtteoperasjonen.
2. Mottaksfasen (Reception, Staging and Onward Movement and Integration (RSOM- I)): De allierte vil deployere til Norge med forskjellige transportmetoder. Konseptuelt er Norge ansvarlig for mottaksoperasjonen, RSOM, fra de allierte kommer inn i norsk territorialfarvann og frem til de står i sine samlingsområder. Når styrkene har ankommet samlingsområdet blir personell og materiell satt sammen til avdelinger. Integrering i nasjonale og/eller andre multinasjonale avdelinger avslutter fasen.
3. Understøttelsesfasen: Norge som vertsnasjon understøtter de allierte i den pågående operasjonen.
4. Returfasen (Disengagement - Rearward Movement Staging and Dispatch (D-RMSD)): Denne fasen dekker tilbakeføring og returtransport av de allierte styrkene og det norske ansvaret strekker seg frem til de allierte har forlatt norsk territorium/territorialfarvann.
5. Regenereringsfasen: Fasen omfatter avsluttende prosesser etter at trening, øvelser eller operasjoner er gjennomført på norsk territorium/territorialfarvann

I Forsvarets planverk er det identifisert områder som er egnet for å gjennomføre alliert mottak. Fylker og kommuner dette angår, med tilhørende havner og infrastruktur, er gjort kjent med planene for mottak i deres område, og har som oppdrag å understøtte denne operasjonen. Valg av område vil være avhengig av situasjonen.

3.8 Beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon i krig

I konflikter, krise og krig er informasjonsoverlegenhet viktig. Det er av stor betydning å

Ansvarlig fagmyndighet: Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM)

Sist oppdatert: 15. juni 2026

beskytte egen informasjon som kan ha verdi for en motstander å tilegne seg, og som har skadepotensial for nasjonale sikkerhetsinteresser. Potensielle motstandere vil legge betydelige ressurser i å skaffe seg innsyn i sikkerhetsgradert informasjon, og beskyttelsen av slik informasjon må derfor være solid. Informasjonen må beskyttes i hele krisespekteret, men tiltak kan variere avhengig av situasjonen. Lov om nasjonal sikkerhet med forskrifter (sikkerhetsloven) gir bestemmelser om hvordan slik informasjon skal identifiseres, klassifiseres, beskyttes og håndteres.

Totalforsvarskonseptet samt det utstrakte offentlig/private samarbeidet i samfunnet med tilhørende avhengigheter og verdikjeder krever at beskyttelsen skjer bredt i samfunnet. Den sikkerhetspolitiske situasjonen som Norge befinner seg i, understreker behovet. Det er derfor avgjørende at nasjonale, regionale og lokale myndigheter har god og omforent situasjonsforståelse for å kunne avdekke, forhindre og håndtere sikkerhetstruende aktivitet. Fylkeskommuner og kommuner utgjør en viktig del av totalforsvaret og er vesentlige for opprettholdelsen av kritiske samfunnsfunksjoner i krise og krig. For å skape et motstandsdyktig totalforsvar er det behov for en robust kommuneforvaltning.

NSM gir informasjon, råd og veiledning om identifisering, gradering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon. Statsforvalterne har også en viktig rolle i samordning og veiledning av kommunene knyttet til roller og ansvar etter sikkerhetsloven.

3.8.1 NSM sine forventninger til kommunene før krise og krig

Alle statlige, fylkeskommunale og kommunale organer er omfattet av sikkerhetsloven, jf. lovens § 1-2. Dette betyr at alle kommuner i Norge må tilfredsstillе de generelle krav til forebyggende sikkerhet som følger av kapittel 4 i loven. Kravene omfatter blant annet å ha et styringssystem for sikkerhet, vurdere risiko, gjennomføre sikkerhetstiltak og øvelser, dokumentere sine vurderinger og være i stand til å oppdage og varsle om sikkerhetstruende forhold. I tillegg er det viktig å identifisere og kartlegge relevante avhengigheter kommuner og fylkeskommuner har.

For at kommunene skal kunne jobbe effektivt og helhetlig med sikkerhet, er det viktig å ha et godt styringssystem for sikkerhet, som en integrert del av virksomhetsstyringen. Det må dessuten være tydelig hvem som er virksomhetens leder og dermed ansvarlig i sikkerhetslovens forstand.

For å sørge for at verdier som finnes i kommuneforvaltningen blir identifisert og beskyttet tilstrekkelig, skal det gjennomføres risikovurderinger regelmessig for å ha et godt informasjonsgrunnlag ved beslutning om hvilke tiltak som skal implementeres. I tillegg skal sikkerhetstilstanden jevnlig kontrolleres. Oppdatering av avhengighetsforhold skal være en del av risikovurderingen. God risiko- og sikkerhetsforståelse også hos kommunens ansatte, leverandører og oppdragstakere er viktig. EOS-tjenestenes vurderinger og kommunens egne vurderinger bør så langt det er sikkerhetsmessig forsvarlig gjøres tilgjengelig for disse målgruppene.

Kommunene har behov for tidsriktig og relevant sikkerhets- og trusselinformasjon. Dette behovet vil øke i krise og krig. Det er ikke mulig å si på forhånd hvilken kommune som vil ha dette behovet. Dette gjør det nødvendig at alle kommuner nå så raskt som mulig setter seg i stand til å motta, behandle og oppbevare sikkerhetsgradert informasjon, minimum på BEGRENSET nivå.

Sikkerhetsloven stiller krav til merking, behandling, oppbevaring og destruksjon av gradert informasjon. Informasjon som er sikkerhetsgradert BEGRENSET skal eksempelvis oppbevares i avlåst rom eller nedlåst i oppbevaringsenhet. Dette betyr at kommuner og fylkeskommuner kan motta og oppbevare fysiske dokumenter gradert BEGRENSET i egne lokaler, så lenge kravene til oppbevaring er oppfylt. For informasjon gradert KONFIDENSIELT og høyere stilles det strengere krav.

Informasjon er sikkerhetsgradert dersom det kan skade nasjonale sikkerhetsinteresser om informasjonen blir kjent for uvedkommende. Informasjonen graderes ut ifra hvilke skadefølger det kan få:

- STRENGT HEMMELIG - dersom det kan få helt avgjørende skadefølger
- HEMMELIG - dersom det kan få alvorlige skadefølger
- KONFIDENSIELT - dersom det kan få skadefølger
- BEGRENSET - dersom det i noen grad kan få skadefølger

Relevant informasjon for kommuner å sikkerhetsgradere kan eksempelvis være beredskapsplaner, dokumenter i byggesaker og plantegninger.

Departementene vil innen ulike samfunnssektorer ha utpekt objekter og infrastruktur som er skjermingsverdige etter sikkerhetsloven. Dette er objekter hvor det kan ha skadefølger for grunnleggende nasjonale funksjoner eller nasjonale sikkerhetsinteresser om funksjonaliteten blir redusert eller de blir utsatt for ødeleggelse eller rettsstridig overtakelse. Det er den som eier eller råder over objektene som har plikt til å beskytte disse. Slike objekter bør imidlertid også beskyttes mot uønsket informasjonsinnhenting og det kan være grunn til å gjøre verdivurderinger av informasjon knyttet til disse.

Kommunene kan fra NSM få tilgang til oversikt over skjermingsverdige objekter i respektive kommuner for å kunne vurdere behovet for gradering av eventuell informasjon i kommunenes besittelse.

Beskyttelsen av sikkerhetsgradert informasjonen skal i det daglige etableres som grunnsikring. Tiltakene omfatter krav som fremgår av lov og forskrift, samt eventuelle tiltak utledet av virksomhetens egen risikovurdering, som igjen er basert på det gjeldende trusselbildet. Tiltakene kan omfatte adgangskontroll inn til bygg eller kameraovervåking av områder. I det digitale domenet skal sikkerhetsgradert informasjon behandles på godkjente systemer hvor nødvendige sikkerhetstiltak er implementert. Kommunens ordinære ugraderte systemer kan ikke benyttes.

Om en kommune har blitt rammet av sikkerhetstruende virksomhet, eller det er begrunnet mistanke om at slik virksomhet har rammet eller vil kunne ramme virksomheten eller andre virksomheter, eller det er begått alvorlige brudd på krav til sikkerhet i kap. 5-7 iht. loven skal kommunen umiddelbart varsle NSM.

Dersom kommunene oppdager eller mistenker å ha blitt utsatt for digitale angrep, skal Helse- og kommuneCERT i Norsk Helsenett informeres, med kopi til NSM som nasjonal responsfunksjon. Det bør også vurderes å kontakte statsforvalteren og lokalt politi. For

håndtering og rapportering av digitale angrep vises i det til [Nasjonalt rammeverk for håndtering av digitale angrep](#). Kontaktinformasjon skal holdes oppdatert.

Dersom en kommune får kunnskap om en planlagt eller pågående aktivitet som kan medføre en ikke ubetydelig risiko for at nasjonale sikkerhetsinteresser blir truet, skal kommunene uten hinder av taushetsplikt varsle NSM for eventuelt videre oppfølging overfor ansvarlig sektordepartement. Det er viktig at kommunene har lav terskel for å varsle om slike saker.

Statsforvalterne har en viktig supplerende rolle til NSM i samordning og veiledning av kommunene knyttet til roller og ansvar etter sikkerhetsloven. Av tildelingsbrev og hovedinstruks for Statsforvalterne for 2025 er det tre punkter som direkte adresserer krav og plikter etter sikkerhetsloven. Statsforvaltere skal

- informere kommunene om krav og plikter etter sikkerhetsloven
- varsle NSM ved sikkerhetstruende hendelser etter sikkerhetsloven § 4-5
- veilede innen kommunal beredskapsplikt og sikkerhetsloven, slik at kommunene er forberedt på å ta sitt samlede ansvar i den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen

Selv om statsforvalteren har plikt til å varsle NSM, har kommunen fortsatt en selvstendig varslingsplikt etter sikkerhetsloven.

3.8.2 Områder som kommunene må være særlig forberedt på ved krise og krig

Oppdaterte risikovurderinger

Risikovurderinger vil måtte oppdateres hyppigere i krise og krig, ettersom endringer i virksomheten eller i trusselbildet kan forekomme når som helst, jf.

virksomhetsikkerhetsforskriften § 12 siste ledd. For eksempel kan informasjonssystemer som håndterer gradert informasjon behøve jevnlig revurdering av risiko dersom disse har høy endringsfrekvens eller eksponering mot internett.

Siden risikovurderingene beskriver virksomhetens verdier, sårbarheter og konsekvenser ved bortfall eller reduksjon, vil det være naturlig at disse skjermes med sikkerhetsgradering.

Implementering av påbygningstiltak

Påbygningstiltak til grunnsikringen av sikkerhetsgradert informasjon kan etableres ved å forsterke allerede etablerte fysiske, menneskelige, organisatoriske og elektroniske sikkerhetstiltak, eller ved å etablere helt nye tiltak for å kunne håndtere nye trusler eller

sårbarheter. Dette kan gjøres ved å utvide soner, forsterke perimetersikring eller øke egen patruljering og vakthold. Slike tiltak bør være enkle og raske å etablere, og samtidig raskt kunne deaktiveres. Påbyggingstiltakene bør utarbeides basert på scenarier fra risikovurderingen.

Et eksempel på forholdet mellom grunnsikring og påbygningstiltak kan være at virksomheten i utgangspunktet bruker sikkerhetsdører med et avansert elektronisk låssystem til alle adgangspunkter. I en normalsituasjon er det da tilstrekkelig at de ansatte åpner døren med sitt adgangskort. Dersom risikoen øker kan det som et påbygningstiltak innføres PIN-kode for å kunne åpne dørene. Ved heving av risiko til et høyere nivå kan det i tillegg innføres adgangsbegrensning.

Unntak fra krav og nødrett

Sikkerhetsloven med forskrifter åpner for at virksomheter kan søke unntak fra enkelte sikkerhetskrav. Disse mulighetene må kommunene ha satt seg inn i med tanke på eventuell situasjonsbestemt og begrunnet søknad til riktig myndighet. Nødrett kan også hjemle unntak fra å følge regelverket. Virksomhetsikkerhetsforskriften § 71 sier at en person kan gis tilgang til skjermingsverdig informasjon (...) uten å være autorisert eller klarert dersom vilkårene i straffeloven § 17 om nødrett er oppfylt. En virksomhet som gir en slik tilgang, skal uten ugrunnet opphold varsle klareringsmyndigheten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet om hvilke personer dette gjelder, og hvilket graderings- eller klassifikasjonsnivå personen har fått tilgang til. Det er imidlertid viktig å understreke at man ikke kan planlegge med nødrett.

NSM har utgitt flere veiledere som er relevante for kommuner og fylkeskommuner i arbeidet med å etablere system for håndtering av informasjon i krise og krig.

- [Veileder i sikkerhetsstyring](#)
- [Grunnprinsipper for sikkerhetsstyring](#)
- [Veileder i sikkerhetsgradert informasjon](#)
- [Veileder i håndtering og beskyttelse av sikkerhetsgradert informasjon](#)
- [Veileder i fysisk sikkerhet](#)
- [Håndbok i verdivurdering av informasjon](#)

3.9 Erfaringer fra Ukraina

Ansvarlig fagmyndighet: DSB brann og redningsavdeling og Riksantikvaren

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Ukraina er nå i sitt femte år etter fullskala invasjonen 24. februar 2022 der vår egen nabo Russland har angrepet en av sine andre naboer. I dagens sikkerhetspolitiske situasjon er det viktig at vi ser hen til og vurderer de erfaringene som gjøres i Ukraina for å sikre egen læring. Denne læringen kan gjøre Norge bedre rustet dersom det samme skulle skje oss.

Erfaringene som deles her er ikke ment som en komplett analyse av alle de hendelser som kan treffe en kommune i en sikkerhetspolitisk krise eller krig. Målet er heller ikke å kunne gi alle svar en kommune vil trenge for å forberede seg til det øverste krisespekteret. Men erfaringene fra Ukraina peker på en rekke overordnede forhold og behov som man må forberede seg på.

Bortfall av strøm

Det som tydeligst har påvirket livskvaliteten til sivilbefolkningen i Ukraina, er bortfall av strøm etter målrettede angrep mot transformatorer og koplingsentraler for strøm. Angrepene har variert i styrke og omfang, men har vært intensivt spesielt gjennom kuldeperioder. Som et moderne samfunn er innbyggerne i Ukraina helt avhengig av elektrisitet til varme, lys, drift av sykehus, pumpestasjoner for vann og kloakk, og andre livsnødvendige installasjoner.

Ukraina har til en viss grad klart å holde seg med tilgang på strøm takket være nødaggregater i større og mindre størrelser.

Behovet for strøm vil variere i Norge fra kommune til kommune, derfor bør det gjennomgå med detaljerte behovsanalyser lokalt både for aggregater, infrastruktur og drivstoff.

Sikre tilgangen på rent drikkevann

Drikkevann er et knapt gode i Ukraina, og mangel på vann medfører store problemer for lokale, regionale og statlige myndigheter. Rørledninger er ødelagt på grunn av missil og/eller dronedslag, pumpestasjoner mangler strøm eller rensestasjoner for kloakk har gått tett med konsekvens at drikkevannskilder har blitt forurenset. En [UNICEF-rapport](#) har dokumentert at over 30% av Ukrainas drikkevann ikke holder god nok kvalitet. Det er også pekt på en stor mangel av kompetent personell (rørleggere) som kan håndtere og bygge opp igjen ødelagte rør. Konsekvensen blir at myndigheter over store deler av landet må organisere vannutdeling med tankbiler i kortere eller lengre perioder.

Tilgang på hjelp lokalt

På grunn av både bortfall av strøm og drikkevann samt behov for å få ut korrekt informasjon til innbyggerne, har ukrainske myndigheter lokalt i kommunene opprettet såkalte

"Uovervinnelighetspunkter" (Points of Invincibility «Пункт незламності»). På disse stedene kan innbyggerne få tilgang på strøm, vann, varme, enkel helsehjelp, internett, informasjon fra lokale myndigheter og noen å snakke med. Frivillige kan også hjelpe til med barnepass når det er behov. Hjelp fra frivillige organisasjoner er kanalisert og koordinert gjennom disse stedene. Utforming av slike punkter varierer fra store oppblåsbare telt i gatene telt til rom i undergrunnsbanen i Kyiv som rommer fra 40 til 500 mennesker. I hele Ukraina er det pr januar 2026 mer enn 10.600 slike møtesteder i drift, og i Kyiv alene er det over 1.000 steder. EU har bistått med å sikre aggregater til slike møtesteder. Sverige har etablert tilsvarende løsninger gjennom såkalte trygghetspunkter.

Logistikk av mennesker og materiell

Gjennom krigen har det i varierende grad vært behov for forflytting av innbyggere. I starten var det millioner av flyktninger som måtte forflytte seg både internt i landet og til andre land. Behovet for å kunne flytte mennesker har vist seg å vedvare på grunn av en militær front som beveger seg, regionale bortfall av strøm og/eller vann, oversvømmelser på grunn av ødelagte dammer, eller store boligområder som har blitt ødelagt av droner og missiler.

Konsekvensen er behov for kapasiteter som kan transportere og ta imot flyktninger på kort varsel. Lokale, regionale og statlige myndigheter som SES of Ukraine har dette ansvaret.

Ukrainsk brann- og redningstjeneste har måttet

- omstille seg fra tradisjonell brannberedskap til krigsoperativ redningstjeneste
- jobbe under konstant trussel om angrep
- operere med sterkt redusert materiell
- bli mer mobile, fleksible og improviserende
- avhenge av internasjonal støtte for å opprettholde grunnleggende kapasitet

Brannmannskap må ofte rykke ut til områder som fortsatt er under beskytning. De håndterer

- branner etter rakett- og artilleriangrep
- sammenraste bygninger med mennesker fanget under ruinene
- skadde sivile i områder uten fungerende infrastruktur
- bortfall av kritisk infrastruktur (vann, strøm, kommunikasjon)

Dette har gjort redningsarbeid langt farligere enn i fredstid og krever kontinuerlig risikovurdering.

Dette har ført til en taktikk der redning prioriteres før full brannkontroll, og der improvisasjon og hurtig omdisponering av mannskap er nødvendig. Ukrainske brannledere beskriver dette som arbeid under «svært utfordrende og usikre rammer».

Kulturarv og erfaringer fra Ukraina

Fra 2023-2025 ledet Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) et internasjonalt forskningsprosjekt sammen med forskere fra Skottland og Spania. Prosjektet *Destructive Exploitation and Care of Cultural Objects. Professional/Public Education for sustainable heritage management* (DECOPE) hadde som mål å identifisere utfordringer og resultater i forbindelse med lokale, nasjonale og internasjonale hjelpeprosjekter, og finne ut hvordan effektivt målrettet støtte til fagmiljøer og grupper som jobber for å ta vare på kulturarv kan foregå. Funnene viste at:

- Frivillige, lokale kulturinstitusjoner og myndigheter handlet raskere enn sentrale myndigheter, da de kjenner lokale behov, nettverk og sårbarheter best.
- Kulturinstitusjoner fungerer som sosiale infrastrukturer gjennom å organisere frivillighet, distribuere hjelp, skape møteplasser, bidra til psykososial støtte osv.
- Samarbeid mellom lokale myndigheter og sivilsamfunn er avgjørende.
- Små steder og hverdagskultur blir ofte oversett, da nasjonal og internasjonal støtte gjerne går til mer "prestisjefyllt" kulturarv. Lokale myndigheter må derfor ha ekstra fokus på beredskap for lokal kulturarv.
- Kulturarv handler også om folkehelse og tilhørighet. Omsorg for kulturarv henger sammen med blant annet traumebehandling, sosial støtte og stedsidentitet.
- Lokale nettverk og brobyggere er avgjørende for å kople ulike nivåer og sektorer sammen.

Kulturarv er del av samfunnets motstandskraft ved å spille en sentral rolle i hvordan samfunn opprettholder samhold og identitet under press.

3.10 Erfaringer fra øvelsen Cold Response

Ansvarlig fagmyndighet: Nordland fylkeskommune

Sist oppdatert: 15. juni 2026

Fylkeskommunen er en viktig kapasitet i totalforsvaret

For to år siden begynte Nordland fylkeskommune å kartlegge hvilke kriser som kan utløse et transportberedskapsbehov i helsevesenet. Dette ble starten på et konsept for bulkevakuering – altså masseevakuering av mange pasienter samtidig, ofte i krise eller krig. Krigen i Ukraina har tydelig vist behovet for evakuering av mange skadde, men behovet er også klart ved alvorlige sivile kriser. Dette var bakteppet for vår første deltakelse i Cold Response og øvelsen i Narvik.

I scenarioet for øvelsen foregikk det krigshandlinger i Finland, og man ønsket å teste Narviks rolle som mottaks-, evakuerings- og behandlingsknutepunkt. En mandag i mars ble det gitt et oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet om mottak av 1200 pasienter fordelt over flere dager. Tre dager senere ankom det første toget med 100 pasienter til Narvik.

Luftrommet var stengt, og farvannet nord for Ofotfjorden hadde begrensninger for sivil trafikk. Under øvelsen var vi begrenset til ett tog én enkelt dag. I scenarioet måtte man imidlertid være forberedt på å ta imot 100 nye pasienter – dag etter dag. Dette er et svært krevende scenario for kommune- og spesialisthelsetjenesten.

Dersom ikke alle pasientene kan behandles lokalt på grunn av sprengt kapasitet, vil det være nødvendig å flytte pasienter til områder med større kapasitet. Øvelsen ble derfor en viktig arena for å teste et konsept for bulkevakuering. Konseptet er fortsatt under utvikling, men øvelsen bekreftet behovet og ga oss mulighet til å teste mulige løsninger.

Se for deg at 60 pasienter må fraktes fra Narvik til Bodø for å frigjøre kapasitet til de neste 100 pasientene som ankommer dagen etter. Når luftrommet er stengt, blir løsningen som i eventyret – til lands og til vanns.

En transport med ambulanse i utrykning fra Narvik til Bodø vil ta minimum 4–5 timer én vei, før ambulansen kan returnere til Narvik. Å bruke 8 timer transport per pasient er ikke realistisk i et slikt scenario. Dette krever betydelig økt kapasitet, og det er her at bulkevakuering har et stort potensial.

Det finnes allerede løsninger som gjør det mulig å relativt enkelt konvertere en buss for transport av 12 bårepasienter. I Narvik ble det testet en kombinasjon av liggende og sittende pasienter i buss, og totalt fraktet vi 34 pasienter i én tur.

Til sjøs stilte vi med vår minste hurtigbåt, som i ordinær drift har kapasitet til 45 passasjerer. Med enkle grep ble båten tilrettelagt for transport av respiratorpasienter, og medisinteknisk utstyr ble koblet mot båtens eksisterende systemer. Pasienter med et betydelig behandlingsbehov kunne dermed fraktes sjøveien. Ved tilsvarende behov vil fartøy med kapasitet på over 200 passasjerer utgjøre en betydelig ressurs.

Hva tar vi med oss videre?

Totalforsvaret er avhengig av fylkeskommunens kapasiteter, infrastruktur og tjenester. I tillegg til oppgavene i fredstid vil det i krise og krig stilles nye og andre krav til fylkeskommunen. Transport ved mottak av allierte, evakuering av befolkningen, håndtering av flyktningestrømmer og helsetransport er ikke en del av vår daglige drift.

Det er identifisert behov for regionalt planverk for koordinering og prioritering av sivile transportressurser. Helsevesenet, Forsvaret og samfunnet for øvrig vil ha ulike behov, men vil konkurrere om de samme ressursene. Vi må også forvente transportoppdrag som går på kryss av fylkes- og landegrenser.

Konseptet for bulkevakuering må videreutvikles. Øvelsen synliggjorde et tydelig behov for økt transportkapasitet, noe som samsvarer med erfaringene fra Ukraina. Både primær- og spesialisthelsetjenesten vil stå under betydelig press. Derfor bør vi også vurdere hvordan personell og infrastruktur i den offentlige tannhelsetjenesten kan inngå i behandlingsskjeden for å avlaste helsevesenet.

Videregående opplæring, tannhelse, samferdsel og fylkesveg er kjerneoppgaver i fredstid. I det øvre krisespennet må vi imidlertid være forberedt på helt andre oppdrag.

Cold Response 2026 har gitt Nordland fylkeskommune verdifulle erfaringer og innsikt i hvilken rolle fylkeskommunen kan spille i totalforsvaret i et slikt scenario. Det viser hvor viktig det er å delta i øvelser. Fylkeskommunen har kompetanse og kapasitet som bidrar til den helhetlige hendelsehåndteringen, noe som er viktig å være kjent med i egen etat og kommunisere til andre aktører i totalforsvaret.

